Logopedie v mateřské škole a zařazení dětí do logopedických tříd

Barbora Krátká, Dis.

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Barbora KRÁTKÁ, DiS.**
Osobní číslo:	**H09076**
Studijní program:	**B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:	**Učitelství pro mateřské školy**
Téma práce:	**Logopedie v mateřské škole a zařazení dětí do logopedických tříd**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti logopedie.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. 1. Praha:Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-1369-4.
KEJKLIČKOVÁ, Ilona. Logopedie v ošetřovatelské praxi. 1. Praha: Grada, 2011. 128 s. ISBN 978-80-247-2835-3.
KLENKOVÁ, Jiřina. Logopedie. 1. Praha: Grada, 2006. 228 s. ISBN 80-247-1110-9.
LECHTA, Viktor. Logopedické repetitórium. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1990. 278 s. ISBN 80-08-00447-9.
PRŮCHA, Jan. Přehled pedagogiky: úvod do studia. 2. Praha: Portál, 2006. 271 s. ISBN 8071789445

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Ivana Vymětalová**

Datum zadání bakalářské práce: **22. listopadu 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **4. května 2012**

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

L.S.

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Fakulta humanitních studií

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby [1)];
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 [2)];
- podle § 60 [3)] odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 [3)] odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 30.4.2012 .....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá logopedií v Mateřské škole a zařazením dětí do logopedických tříd. Cílem této bakalářské práce je zjistit zda je ve Zlínském kraji dostatečný počet logopedických tříd.

Klíčová slova:

Logopedie

Dítě předškolního věku

Fylogenetický vývoj řeči

Ontogenetický vývoj řeči

Poruchy řeči

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with a speech therapy at the nursery school and placement of children into speech therapy classes. The aim of this bachelor thesis is to find out if there is sufficient number of speech therapy classes in Zlín region.

Keywords:

Speech therapy

Preschool age child

Phylogenetic development of speech

Ontogenetic development of speech

Speech disorders

Ráda bych tímto poděkovala paní PhDr. Ivaně Vymětalové, za její ochotu, čas a odbornou pomoc při vypracovávání bakalářské práce. Také moc děkuji paní Mgr. Martině Růžičkové a panu prof. PhDr. Peterovi Gavorovi, CSc. za jejich věcné a odborné poznámky.

Také bych chtěla poděkovat všem ředitelkám z mateřských škol, které odpověděly na otázky v dotazníku.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Fryštáku dne 30. dubna 2012 Barbora Krátká, Dis.

OBSAH

ÚVOD **9**
I TEORETICKÁ ČÁST **10**
1 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU **11**
1.1 VÝVOJ POZNÁVACÍCH PROCESŮ 11
1.2 VÝVOJ VERBÁLNÍCH SCHOPNOSTÍ 12
2 DEFINICE LOGOPEDIE **13**
3 ŘEČ, MLUVA, HLAS, ZPĚV **14**
4 VÝVOJ ŘEČI **15**
4.1 FYLOGENETICKÝ VÝVOJ ŘEČI 15
4.2 ONTOGENETICKÝ VÝVOJ ŘEČI 15
4.2.1 Období do jednoho roku dítěte – přípravné (předřečové) období 16
4.2.2 Období od jednoho roku dítěte – vlastní vývoj řeči 18
4.2.3 Jazykové roviny 20
5 PORUCHY ŘEČI **22**
5.1 OPOŽDĚNÝ VÝVOJ ŘEČI 22
5.2 PATLAVOST (DYSLALIA) 22
5.3 HUHŇAVOST (RINOLALIE, RINOFONIE) 22
5.4 PORUCHY ŘEČI PŘI VROZENÝCH VADÁCH MLUVNÍCH ORGÁNŮ 23
5.5 VÝVOJOVÁ DYSFÁZIE 23
5.6 DĚTSKÁ MOZKOVÁ OBRNA (DMO) 24
5.7 DYSARTRIE 24
5.8 KOKTAVOST (BALBUTIES) 24
5.9 BREPTAVOST (TUMULTUS SERMONIS) 25
5.10 AFÁZIE 25
6 MATEŘSKÁ ŠKOLA – MATEŘSKÁ ŠKOLA S LOGOPEDICKOU TŘÍDOU **26**
II PRAKTICKÁ ČÁST **27**
7 VÝZKUMNÝ PROBLÉM **28**
8 DRUH VÝZKUMU **29**
9 CÍL VÝZKUMU **30**
9.1 DÍLČÍ CÍLE 30
10 VÝZKUMNÉ OTÁZKY **31**
10.1 HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA 31
10.1.1 Dílčí výzkumné otázky 31
11 METODY VÝZKUMU **32**
11.1 DOTAZNÍK 32
12 MÍSTO A ČAS VÝZKUMU **33**

13 ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ 34
13.1 VÝSLEDKY DOTAZNÍKŮ 34
13.1.1 Návratnost dotazníků, byly správně vyplněny? 34
13.1.2 Hlásí se do logopedických tříd více dětí, než je možné přijmout? 37
13.1.3 Je k dispozici dostatečný počet logopedických tříd ve Zlínském kraji? 41
13.1.4 Využívají ředitelky vyhlášku č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. §10, odst. 2? 42
13.1.5 Pracují v logopedických třídách vždy kvalifikovaní pracovníci? 44
13.1.6 Byl by v běžné mateřské škole zájem o zřízení logopedické třídy, měli by mateřské školy dostatek prostředků? 46
14 SHRNUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI 50
15 ZÁVĚR 51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY 52
SEZNAM GRAFŮ 54
SEZNAM TABULEK 55
SEZNAM PŘÍLOH 56

ÚVOD

Komunikace představuje jednu z nejdůležitějších lidských schopností. K tomu, aby člověk s ostatními lidmi mohl komunikovat, potřebuje dobře rozvinutou komunikační schopnost. Její narušení je mnohdy překážkou v edukaci a socializaci jedince.

Diagnostice, terapii a prevenci narušené komunikační schopnosti se věnuje logopedie, která představuje mladý vědní obor, který se neustále rozvíjí. Předmětem logopedie je široká oblast narušené komunikační schopnosti člověka.

Období do šestého roku života dítěte je považováno za klíčové z hlediska osvojování si procesu mluvené řeči. Rozvoj komunikačních kompetencí dítěte má jednoznačně nezastupitelnou úlohu v předškolním vzdělávání. Dítě předškolního věku by mělo disponovat komunikačními kompetencemi na takové úrovni, aby bylo schopno se souvisle a srozumitelně vyjadřovat a úspěšně navazovat kontakty s ostatními dětmi a dospělými. Prvořadou roli zde hraje logopedická prevence, včasná a správná diagnostika a včasná stimulace. Aby dítě ovládalo na konci předškolního vzdělávání komunikační schopnosti je důležitá především dostupnost logopedických pracovníků působících v mateřských školách a logopedických třídách a také působení rodiny.

Ve své bakalářské práci se budu zabývat právě logopedií v mateřských školách, a také zařazením dětí do logopedických tříd. Myslím si, že stále přibývá dětí s narušenou komunikační schopností a bohužel je spousta těchto dětí odkázaná na půlhodinové sezení jednou za čtrnáct dní s logopedem, který přichází do mateřské školy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Předškolní období trvá od 3 do 6/7 let. Konec předškolního období není určen jen fyzickým věkem, ale i sociálním, a to nástupem do školy (Vágnerová, 2005). Typická baculatost se mění ve štíhlost a vznikají rozdíly mezi růstem hlavy, trupu a končetin. Na konci tohoto období probíhá tzv. perioda růstu, při které mluvíme o období vytáhlosti. Dále pokračuje osifikace kostí, ve věku šesti let se dovršuje osifikace zápěstních kůstek, která má význam pro rozvoj jemné motoriky (Šimčíková-Čížková, 2008).

Stále přítomný egocentrismus ovlivňuje uvažování i komunikaci. Předškolní věk je také označován jako období iniciativy, při němž má dítě potřebu něco zvládnout, vytvořit a tím potvrdit svou kvalitu. Toto období chápeme jako přípravu na život ve společnosti. Dítě se musí naučit prosadit a spolupracovat, což je důležité hlavně ve vrstevnické skupině (Vágnerová, 2005).

1.1 Vývoj poznávacích procesů

U dítěte jsou poznávací procesy vyvíjeny velmi intenzivně. Vnímání je celistvé (synkretické), dítě nevyčleňuje části předmětů a nerozeznává základní vztahy mezi nimi. Nejvíce vnímá nápadné předměty a hlavně ty předměty, které mají vztah k činnosti. Dítě začíná mít barevné vidění, což znamená, že rozlišuje doplňkové barvy (růžová, fialová, oranžová). Dítě je schopno analyzovat zvuky různých zdrojů. Dále se zpřesňuje chuťové a čichové vnímání. A také dokáže hmatem rozlišit nejen vlastnosti předmětů, ale i je pojmenovat. Vnímání je aktivní, spojené s aktivní činností a experimentováním. V tomto období je nepřesné vnímání prostoru a času.

U paměti je neustále v převaze konkrétnost a mimovolnost. Koncem předškolního věku se projevují první projevy úmyslné paměti. V tomto období převládá mechanická paměť, ale začíná se rozvíjet i paměť slovně logická. Často se opakující a známé události umí dítě reprodukovat díky logickým souvislostem a logického sledu.

Pozornost je u dítěte na začátku přelétavá a nestálá, ale s postupujícím věkem se déle a lépe soustředí. Úmyslnost pozornosti a stálost nezáleží jen na věku, ale i na temperamentu a druhu činnosti.

V námětových hrách se uplatňuje představivost, ale její uplatnění nalezneme i v reálných situacích. Pomocí fantazijních představ si dítě vysvětluje realitu. Tyto představy mohou být někdy tak živé a opravdové, že je často považuje za realitu.

Dítě opouští fázi předpojmového myšlení a dostává se na úroveň Piagetova názorného, intuitivního myšlení. Dítě uvažuje v celých pojmech. Stále se zaměřuje na to, co vidělo a co u toho prožilo. Dětské myšlení je stále egocentrické a má problém s uvědoměním si, že druhý má jiný názor. V tomto období se také rozvíjí pojmové myšlení, kde dítě začíná používat prvky syntézy, analýzy a srovnání. Nejprve tvoří pojmy podle náhodných znaků (tvar, barva) a dokáže identifikovat různé druhy věcí (jablko, hruška, třešeň), ale nedokáže pochopit souvislosti mezi nimi, které je spojují do jedné větší skupiny. Velmi prudký rozvoj pojmové činnosti začíná mezi 4 a 6 rokem.

V předškolním věku začíná děti zajímat příčina, ptají se „proč“. Tato aktivita má vliv na rozvoj slovní zásoby a na rozvoj řeči. Děti si v tomto období osvojí 2000 až 2500 neznámých výrazů. V šesti letech dětská slovní zásoba obsahuje 3000 až 4000 slov, což je velký pokrok ve srovnání s tříletým dítětem. Velmi se zlepšuje mluvní struktura dětského aktivního slovníku. Dítě začíná řeč používat jako převládající dorozumívací prostředek (Šimčíková-Čížková, 2008).

1.2 Vývoj verbálních schopností

Podle Vágnerové (2005) je jazyk používán a chápán na úrovni, která odpovídá stupni rozvoje poznávacích procesů. Verbální kompetence u předškolního dítěte se zdokonalují ve formě i obsahu. Tyto kompetence jsou rozvíjeny především v komunikaci s dospělým, ale mohou je ovlivnit i média, nebo komunikace s vrstevníky. Své verbální schopnosti děti předškolního věku rozvíjejí především v komunikaci s dospělými, popřípadě se staršími dětmi a to napodobováním jejich projevu a také způsobem vyjadřování. Děti předškolního věku nepřejímají vše, co slyší, ale většinou si zapamatují určitou část a tu opakují bezprostředně potom. Děti také experimentují s neznámými slovními výrazy (složením slova, nebo slovního výrazu). Díky komunikaci si děti upřesňují gramatické pravidla. Od 4 let začínají mluvit ve složitějších a delších větách. Ve čtyřech letech používají budoucí čas a mezi 4. a 6. rokem začínají používat všechny způsoby sloves. Více užívají minulý čas. Významnou složkou vývoje je tzv. egocentrická řeč. Tato řeč není určena pro někoho jiného, velmi často bývá spojena s myšlením. Egocentrická řeč se nemusí přizpůsobovat požadavkům komunikačního partnera a je pro dítě předškolního věku významná. Při komunikaci s dospělým si musí dítě dát pozor, aby jeho obsah sdělení byl srozumitelný, musí také dodržovat určitou formu a běžná pravidla. Postupně tato egocentrická řeč přechází do vnitřní řeči, která není artikulována.

2 DEFINICE LOGOPEDIE

Podle Kejklíčkové (2011) je logopedie složenina dvou slov z řeckého původu (*logos* = slovo, nauka, řeč; *paidea* = výchova). Logopedie je název oboru, který se věnuje výchově řeči, pečuje o správné používání řeči a v širším slova smyslu také o kvalitu mezilidské komunikace. Zahrnuje výzkum komunikačních funkcí, odstraňování a nápravu poruch v komunikačním projevu a prevenci, zaměřenou na rozvoj sdělovacích schopností dítěte.

Logopedie je u nás tradičně součástí speciální pedagogiky a má těsný vztah k obecné pedagogice i k ostatním oborům speciální pedagogiky (surdopedie, somatopedie, psychopedie, aj), neboť u všech jedinců s různým postižením se projevuje ve větší nebo v menší míře narušená komunikační schopnost. Logopedie se zabývá patologickou stránkou komunikačního procesu, to určuje její vztah k ostatním oborům. Z oborů medicíny jsou to pediatrie, foniatrie, stomatologie, plastická chirurgie, aj. Z oborů psychologie – vývojová psychologie, patopsychologie (Klenková, 2006).

Podle Lechty (1990) chápeme výchovu osob s narušenou komunikační schopností jako speciální výchovu v nejširším slova smyslu, tedy jejich výchovu, vzdělávání a komplexní logopedickou starostlivost. Pokud jde o prevenci, v moderní logopedii se čím dál víc dostává do popředí úsilí předcházet narušení komunikační schopnosti (screening, logopedická osvěta, aj.).

Náplní logopedie je diagnostika, reedukace mluvy a řeči vůbec. Do logopedie patří odstraňování, nebo alespoň zmírňování poruch mluvy, čtení, psaní a mezilidské komunikace v celé její šíři. Současně má logopedie poslání i preventivní, čili předcházení poruchám řeči a všech částí sdělovacího procesu (Kejklíčková, 2011).

3 ŘEČ, MLUVA, HLAS, ZPĚV

Podle Nováka (In Bytešníková, 2007) můžeme řeč definovat jako obecnou lidskou biologickou vlastnost, při které jsou prostřednictvím zvukového, písemného nebo nějakého jiného kódu předávány informace, které jedinec dekóduje.

Kejklíčková (2011) uvádí, že řeč je specificky lidská schopnost pro sdělování informací a k vzájemnému interpersonálnímu dorozumívání. Zahrnuje soustavu složitých znaků, kterými si lidé sdělují své myšlenky, pocity, přání, souhlas, hrozbu. K tomuto má řeč k dispozici sdělovací prostředky jako je mluva neboli mluvení, písmo, posunky, mimika, neartikulované hlasové projevy.

Jazyk pokládáme za specifickou vlastnost určité vymezené skupiny lidí sdělovat prostřednictvím zvukového, písemného nebo jiného kódu smysluplné informace. Jazyk podléhá přesným sémantickým, gramatickým, fonologickým a fonetickým zákonům, které jsou platné jen pro konkrétní jazyk příslušný určité etnické skupině (Bytešníková, 2007). Podle Klenkové (2006) je jazyk soustava zvukových a druhotných dorozumívacích prostředků znakové povahy, schopná vyjádřit veškeré vědění a představy člověka o světě, jeho vlastní prožitky. Jestliže řeč je výkonem individuálním potom je jazyk jevem a procesem společenským.

Mluva je podle Kejklíčkové (2011) nejčastější způsob mezilidské komunikace, zahrnující nejméně osobu, která informaci sděluje a osobu, která informaci přijímá. Impulz k mluvě vychází z mozku, kde je zafixován artikulační plán určité hlásky, slova, věty. Základní stavební složkou mluvené řeči je hláska. Mluvená řeč po zvukové stránce je řada po sobě následujících složených tónů a šumů, tvořených pomocí hlasového ústrojí a mluvidel proudem vydechovaného vzduchu.

Podle Klenkové (2006) termín mluvená řeč, nebo mluva vyjadřuje schopnost člověka užívat sdělovacích prostředků vytvářených mluvidly. Realizuje se mluvením. Vnitřní řečí se rozumí chápání, uchovávání, vyjadřování myšlenek pomocí slov, nejen verbálně, ale i graficky (písmo, četba).

Hlas je zvuk produkovaný hlasovým ústrojím. U člověka se tvoří tím, že se rozkmitají hlasivky v hrtanu. Charakteristický zvuk hlasu je označován jako barva hlasu, která je individuálně odlišná. Zpěv je melodicky modulovaný hlas s estetickým účinkem. Ve společnosti lidí je to asi nejstarší forma hudebního projevu (Kejklíčková, 2011).

4 VÝVOJ ŘEČI

4.1 Fylogenetický vývoj řeči

Podle Kejklíčkové (2011) fylogeneze znamená vývoj druhů organizmů, a to v dlouhodobém historickém sledu. Během vývojového procesu některé dovednosti slábnou nebo zanikají, jiné se rozvíjí, sílí, a také se objevují vlastnosti a dovednosti nové.

Podle některých extrémních názorů lze za prapočátky lidské mluvy považovat zvuky zvířat, které se vyskytovaly už před 25 mil. let.

Ve vývoji člověka, a tedy i jeho komunikačních schopností, sehrály podstatný význam některé skutečnosti. Kromě vzpřímené chůze před pěti miliony let to bylo používání prvních kamenných nástrojů, ohně, pohřbívání zemřelých, zemědělství, umělecké výtvarné projevy jako plastiky a jeskynní malby.

Dosavadní nálezy a jejich interpretace odborníky nasvědčují, že pro vlastní vývoj řeči našich předchůdců měly základní důležitost dva předpoklady: změny v anatomickém utváření hlasového a mluvního ústrojí a rozvoj mozkových struktur. Vzpřímené držení těla výrazně ovlivnilo tělesnou statiku a způsobilo odlišný růst některých orgánů a částí těla. Jiné formování hlavy mělo za následek změnu dutiny ústní, jazyka, hltanu a posun hrtanu směrem dolů. Tyto změny v horní části dýchacích a polykacích cest vytvořily příznivé předpoklady pro tvorbu hlásek. Zřejmě rozhodujícím předpokladem pro vývoj řeči byl nárůst mozku se současným rozvojem jeho řídících funkcí. Velmi důležitá je diferenciace mozkových hemisfér s kvalitativními odlišnostmi, vývoj kůry mozkové, její zprohýbání a vývin nových, pro řeč nepostradatelných center.

Kromě anatomických změn hlasového traktu, mluvidel a rozvoje mozku se ve fylogenezi lidské řeči uplatňuje zřejmě i genetická výbava. Bylo zjištěno, že určitá oblast chromozomů 7 má zřetelnou souvislost se schopností dítěte zvládnout řeč. Při poruše tohoto genu je vývoj řeči narušen. Porucha je dědičná.

Všeobecně se soudí, že řeč a mluva, blízká mluvě dnešní, se vyskytovala asi před 80 000 lety.

4.2 Ontogenetický vývoj řeči

Podle Býtešníkové (2007) vývoj řeči byl a je i nadále neustále předmětem zájmu mnoha zainteresovaných odborníků – psychologů, logopedů, foniatrů, neurologů, lingvistů

a dalších. Ontogenezí řeči se zabýval např. Piaget, Vygotskij, Kratochvíl, Příhoda, Sovák a mnozí další.

Ontogeneze řeči (vznik a vývoj řeči u člověka) je složitý proces, který je ovlivněn řadou endogenních i exogenních faktorů. Vyvíjející se řeč dítěte je třeba sledovat v souladu s celkovým psychickým vývojem i se zřetelem k různým podmínkám vytvářeným dynamikou zevního prostředí. Vývoj komunikačních schopností jedince má v ontogenezi člověka poměrně prudký průběh. Za klíčové období je považováno období do šestého roku života dítěte, přibližně do 3. až 4. let lze u intaktního dítěte sledovat nejrychlejší vývojové tempo. Charakter vývoje řeči ovlivňují především následující faktory: stav centrální nervové soustavy, úroveň intelektových schopností, úroveň motorických schopností, úroveň sluchového a zrakového vnímání, vrozená míra nadání pro verbální komunikaci a v neposlední řadě i sociální prostředí, v němž se dítě nachází.

Je třeba si uvědomit, že dialog jako dominantní prvek existuje již u dětí v nejútlejším věku. Už počáteční, a to nejen hlasové, ale také mimické a gestikulační reakce dítěte lze klasifikovat jako *počátek dorozumívacího procesu.* Dítě nezačíná mluvit pouze proto, že mu to působí radost, ale také proto, že má praktickou potřebu dorozumívat se se svým okolím. A právě tato zmíněná potřeba se u dítěte objevuje mnohem dříve, než se u něho vyvine vlastní řeč, jejímž základem jsou právě elementární komunikativní pokusy.

Stadia vývoje řeči se dělí na takzvané přípravné (předřečové) období, probíhající v průběhu prvního roku života dítěte a na vlastní vývoj řeči, který nastupuje u intaktního dítěte kolem prvního roku života.

4.2.1 Období do jednoho roku dítěte – přípravné (předřečové) období

V období neverbální komunikace dochází u kojenců k poměrně prudkému vývoji řeči. Novorozenci přicházejí na svět s jedinečnými predispozicemi osvojit si řeč. Dítě je motivováno a schopno vnímat a rovněž i integrovat důležité aspekty sociálního prostředí, reagovat a sdílet s ním své zkušenosti. Optimální rozvinutí vrozených schopností dítěte záleží na specifických podmínkách bezprostředního okolí, ve kterém kojenec žije. Rodiče by měli kojencům poskytovat tzv. interakční rámce, v nichž kojenci vyhledávají a nacházejí vhodné formy stimulace a příležitosti k procvičování, automatizaci a integraci dovedností nezbytných pro osvojení řeči. Interakční rámce jsou analyzovány s ohledem na procedurální učení očního kontaktu, tvorby hlasu, napodobování hlasu, hry s hlasem,

střídání se v dialogu, intenční, gestikulační a vztahové komunikace. Předřečové projevy lze chápat jako procvičování mluvních orgánů, operantní podmiňování, analogii cirkulárních reakcí. Toto období je charakterizováno tím, že dítě si zde osvojuje dovednosti a návyky, jakými jsou například sání, polykání a žvýkání, které jsou později velmi důležité pro další rozvoj řeči (Bytešníková, 2007).

Prvním zvukem, který podle Kejkličkové (2011) novorozenec produkuje, je křik s otevřenými ústy. Tento první hlasový projev je dosti vysoký. Vývoj řeči začíná brzy v kojeneckém věku. Prvotní křik pokračuje obdobím křiku. Kutálková (2005a) popisuje období křiku jako neurčitý křik, volání, které je dosud neutrální. Jde o reflexní činnost, neznamená tedy, že dítěti něco musí scházet. Mezi dětmi jsou už v tomto období velké rozdíly. Některé jsou hlasově velmi aktivní, jiné se skoro zvukově neprojevují. Je však prokázáno, že všechny děti velmi brzo dokážou spolehlivě odlišit lidskou řeč od jiných zvuků a také na ni jinak reagují.

Podle Kejkličkové (2011) se křik kolem šestého týdne začíná měnit a kojenec jím dokáže do určité míry projevit nelibost, odpor. Kromě křiku se vyskytuje pláč, vzlykání, chrochtání. Toto období plynule přechází do období broukání (2. až 4. měsíc po narození), kdy se hlasový projev dále zdokonaluje, zjemňuje. Dítko dovede už vyjádřit i pocity libé, začíná se usmívat a matka pozná, kdy si spokojeně brouká.

Stále dokonalejší používání mluvidel dále rozšiřuje repertoár zvuků. Dítě objevuje možnosti melodie, mění výšku i sílu hlasu, takže vzniká dojem prozpěvování. Zvuky někdy připomínají hlásky, nebo slova, někdy jde o zvuky přinejmenším nezvyklé – různé mlaskání, cvakání i písknutí. Nejde o činnost vědomou, ale pudovou hru s mluvidly, která dítěti přináší pocity libosti, dítě se prostě baví. Pudově si broukají i děti hluché. Toto období trvá asi půl roku, a dostalo proto název žvatlání pudové. V době, kdy dítě začíná napodobovat slyšené zvuky, výraz obličeje (grimasy) a pohyby, se tyto zvuky rychle ztrácejí, pokud nejsou součástí mateřského jazyka. A protože nejčastější kombinací hlásek je neutrální „A“ a hlásky artikulačně nejsnadnější, tedy retnice P, B, M a také T, ozývá se často „slovo“ mama, papa, tata. Na počátku druhého půlroku života už má dítě jednoznačnou snahu napodobovat své okolí. Napodobuje gestikulaci i výrazy obličeje a postupně se snaží napodobovat i to, co slyší. Dítě už sice má snahu napodobovat shluky, tedy slova (žvatlání napodobivé), ale daleko více a přesněji se mu daří napodobit melodii řeči a její tempo. Ve třetím čtvrtletí, v posledním období před nástupem vlastní řeči, dítě začíná postupně spojovat předměty a situace se slovy, která je provázejí (období

rozumění). Je to období, kdy se dítě učí rozumět prvním básničkám, prvním slovním pokynům a dokáže někdy i odpovědět, zatím jen gestem a náhodným zvukem, na první dotazy. Další vývoj řeči (a myšlení) je závislý na tom, zda dítě má dost příležitostí komunikovat s dospělými a být v jejich společnosti. Vřelé citové vztahy a z nich plynoucí pocit bezpečí usnadňují vznik asociací mezi slovy a předměty. Rychle se tak zvětšuje počet slov, kterým dítě rozumí, přestože je zatím neumí říct. Prostředí v rodině, kterému se trefně říká „nepodnětné“, nebo citový chlad naprosto spolehlivě brzdí další vývoj (Kutálková, 2005).

4.2.2 Období od jednoho roku dítěte – vlastní vývoj řeči

Dle Bytešníkové (2007) dítě kolem prvního roku začíná užívat jednoslovné věty – první slova, která splňují funkci vět. Slova vznikají opakováním slabik a jsou nesklonná. První dětská slova vyjadřují výrazy pocitů, přání, emoce a vůle. Proto psychologové nazvali toto počáteční období samostatné řeči stadiem emocionálně-volním. V závislosti na intonaci můžeme rozlišit tři typy jednoslovných vět: oznámení, otázku a žádost. Pasivní slovní zásoba v tomto období převládá nad aktivní.

V časovém období kolem roku a půl až dvou let nastává egocentrické stadium vývoje řeči, kdy dítě objevuje mluvení jako činnost, samo opakuje slova, řečí napodobuje dospělé osoby. V této době nastupuje takzvaný první věk otázek.

Dle Sováka (In Bytešníková, 2007) v rozvoji samostatné řeči nabývají slova pojmenovací funkci, kdy dítě označuje různými výrazy nejdříve konkrétní osoby a jevy ve svém okolí. Taková označení později přenáší na jevy podobné. Poněvadž dítě v obdobných situacích reprodukuje jednoduché asociace, toto stadium nazýváme stadiem asociačně reprodukčním. Mezi druhým až třetím rokem nastupuje stadium rozvoje komunikační řeči, kdy se dítě pomocí řeči snaží dosahovat dobrého cíle.

Podle Lechty (In Bytešníková, 2007) můžeme kolem třetího roku pozorovat stadium logických pojmů, kdy lze již evidovat začátky přechodu na druhosignální úroveň. Pomocí abstrakce se slova, která byla doposud úzce spjatá s konkrétními jevy, stávají všeobecnými pojmy. Osvojování si náročných myšlenkových operací je složitá záležitost, v tomto období můžeme u dítěte pozorovat různé vývojové obtíže v řeči – opakování hlásek, slabik, slov, neplynulost. Slovní zásoba v tomto období se pohybuje zhruba okolo jednoho tisíce slov.

Proces intelektualizace řeči nastává přibližně kolem čtvrtého roku života dítěte a přetrvává až do dospělosti. Dochází zde k vývoji řeči po stránce logické, kdy slova se intelektualizují (Bytešníková, 2007).

První slovo, vědomě vyslovené se znalostí jeho významu, je obvykle krátké, nejčastěji jednoslabičné nebo dvouslabičné. Slovo zastupuje z počátku celou větu. Slovo se nejdřív přiřazuje ke zcela konkrétnímu předmětu, ale rychle se přenáší i na jevy podobné. Jednotlivá slova přestávají stačit k vyjádření myšlenky a dítě je začíná spojovat. Rodí se první věta. Věk kolem tří let se považuje za hranici tzv. období fyziologické nemluvnosti. Do této doby má dítě jistý nárok mluvit málo, aniž se tím znepokojujeme. Kolem třetího roku by už ale mělo být zcela jasné, že vývoj řeči postupuje a slovní zásoba přibývá (Kutálková, 2005a).

Slovní zásoba neroste nijak rovnoměrně. Je velký rozdíl mezi množství slov, kterým dítě rozumí, tedy mezi slovní zásobou pasivní, a mezi množstvím slov, která opravdu samo používá (slovní zásoba aktivní). Kolem třetího roku se obvykle uvádí asi 400 slov aktivní slovní zásoby. Pasivní slovní zásoba je samozřejmě podstatně větší. Při postupném rozšiřování slovní zásoby vznikají i slova různě zkomolená přehozením hlásek nebo slabik nebo přeslechnutím. Hra se slovy patří mezi oblíbené činnosti malých dětí. Někdy vznikají i zcela nová slova – neologismy (židle = tua tua). Pokud je neologismů moc, mluvíme o idioglosii – vlastním jazyce, kterému často rozumí pouze rodina nebo sourozenec. Jde o jev vývojový a časem s postupujícím věkem mizí. Vyjadřovací obratnost se také postupně vyvíjí. Gramatická struktura jazyka se postupně tvoří v době, kdy dítě začíná používat věty. Gramatické struktury si dítě osvojuje analogicky, slova podobná mění podle jednoho vzoru. Gramatika jazyka se vyvíjí přibližně do pěti let, nedostatky po tomto období už signalizují potíže ve vývoji (Kutálková, 2005a).

Podle Kutálkové (2005b) se nejčastěji jako první objevují hlásky, které se tvoří pomocí rtů (P, B, M). Potíže nedělají obyčejně ani hlásky T, D, N, kdy se špička jazyka opírá o hrbol nad horními zuby. Hláska T a D často také nahrazuje souhlásky K, G. Děti do tří let dost často neumějí také sykavky (C, S, Z). Pro některé děti jsou velmi obtížné hlásky Č, Š, Ž. Během vývoje se sykavky neobjeví najednou, ale postupně. Vývoj výslovnosti je zcela individuální. Někdy dítě umí přesně C, S, Z a používá je i tam kam patří Č, Š, Ž. Ť, Ď, Ň bývají často vyslovovány tvrdě. Hlásky R, a Ř umí tříleté dítě opravdu jen výjimečně. Stejně jako L jsou to hlásky artikulačně nejobtížnější. Ve třech letech děti dokážou vyslovit správně hodně hlásek, zatím je ale ještě někdy zaměňují. Sykavky se začínají jen zvolna

upevňovat, hlásky L, R, Ř jsou výjimkou. Ve věku kolem tří let může snadno vzniknout závažná porucha řeči, koktavost.

Období otázek je velmi důležité období, kdy si dítě nejen rozšiřuje slovní zásobu a ujasňuje si gramatické struktury, ale především začíná používat jazyk jako prostředek sociálního kontaktu. V tomto období se více než jindy určuje budoucí sociální tolerance řeči, tedy to, bude-li dítě mluvit bez zábran, sebejistě, dokáže-li si vyřídit bez ostychu to, co potřebuje, nebo bude-li při rozhovoru s lidmi nejisté, ostýchavé, bude-li je případná autorita nadřízeného svazovat tak, že si nedokáže obhájit názor nebo prosadit oprávněný požadavek. Období otázek začne obvykle kolem třetího roku, v době, kdy komunikační dovednosti dítěte už jsou poměrně dobré. Pokud se dítě neptá ani Co ani Proč, je třeba hledat příčinu, protože jde o vážnou okolnost, komplikující další vývoj řeči. (Kutálková, 2005a)

4.2.3 Jazykové roviny

Při charakteristice ontogeneze je třeba se zmínit o vývoji z hlediska jazykových rovin. Dvořák (In Bytešníková, 2007) definuje jazykovou rovinu jako určitý dílčí systém jazyka charakterizovaný specifickými základními jednotkami. V řeči rozlišujeme čtyři jazykové roviny: lexikálně-sémantickou, morfologicko-syntaktickou, foneticko-fonologickou a pragmatickou.

V lexikálně-sémantické rovině sledujeme pasivní a aktivní slovní zásobu, definici pojmů, úroveň zobecňování. Nejprudší růst slovní zásoby můžeme u dítěte evidovat přibližně do třetího roku života. Po prvních slovech pronesených kolem prvního roku života se slovní zásoba dítěte rozroste ve druhém roce v průměru asi na 270 až 300 slov. Dále následuje období prudkého nárůstu dětské slovní zásoby, kdy ve třech letech se uvádí rozsah přibližně 1000 slov, ve čtyřech letech 1500 slov, v pěti letech 2000 slov. Dítě ve věku šesti let má slovní zásobu kolem 2500 až 3000 slov.

Morfologicko-syntaktická rovina zahrnuje uplatňování gramatických pravidel v mluvním projevu, gramatickou správnost slov, vět, slovosledu, rodu, čísla, pádu atd. Dítě si postupně osvojuje gramatiku svého mateřského jazyka tak, že napodobuje gramatický vzor, později napodobuje, ale zároveň si i pamatuje slyšené a přenáší na to, co chce samo říci. Přibližně do věku 1,5 až 2 roky trvá období jednoslovných vět, dále v dětské řeči můžeme sledovat období dvouslovných vět. K prudkému rozvoji řeči z aspektu užívání slovních druhů dochází mezi 2. a 3. rokem života. Mluvní projev začíná být obohacen o

další slovní druhy. Všechny slovní druhy by dítě mělo užívat po čtvrtém roce života. Po třetím roce začíná rozlišovat kategorie jednotného a množného čísla. Mezi 3. a 4. rokem začíná dítě tvořit souvětí, zpočátku slučovací. Po čtvrtém roce života by již měla být řeč dítěte z gramatického hlediska správná.

Foneticko-fonologická rovina se zabývá zvukovou stránkou řeči, základními jednotkami této roviny jsou hlásky, z fonologického hlediska fonémy. Ze všech jazykových rovin můžeme tuto rovinu zkoumat nejdříve. Pro dětskou výslovnost je charakteristické, že se rozvíjí od zvukově nejjednodušších artikulačních struktur až k zvládnutí hláskoslovnému systému mateřského jazyka. Nejdříve se v dětské řeči fixují samohlásky, jako první se upevní artikulace vokálu a, poněvadž jde nejlépe napodobit. U ostatních vokálů trvá artikulační ustálení déle, poněvadž jejich realizace je již náročnější po stránce akustické i artikulační.

Pragmatická rovina odráží schopnost vyjádřit různé komunikační záměry. Pragmatická rovina je považována za rovinu sociální aplikace komunikačních schopností jednotlivce (Lechta In Bytešníková, 2007). Tato rovina je založena na sociálních a psychologických aspektech komunikace. V pragmatické rovině vystupují do popředí následující aspekty: schopnost jedince aktivně se účastnit konverzace při zachování pravidel dialogu, schopnost udržet téma rozhovoru, schopnost aktivně používat nonverbální komunikaci v závislosti na komunikační situaci, schopnost užívat adekvátní komunikační styly a způsoby chování vzhledem k různým komunikačním partnerům (Bytešníková, 2007).

5 PORUCHY ŘEČI

Poruchou řeči myslíme výraznou odchylku ve zvukové podobě mluvního projevu, jak celkovou nebo v jednotlivých částech, dále neschopnost správně mluvu používat a taky neschopnost řeči rozumět. Existuje celá řada poruch řeči (Kejklíčková, 2011).

5.1 Opožděný vývoj řeči

Podle Klenkové (2006) se jedná o opožděný vývoj řeči tehdy, když dítě ve třech letech nemluví, nebo mluví méně než ostatní děti, v tom případě je nutné hledat příčiny opoždění a doporučuje se provést diferenciální diagnostiku a zajistit odborná vyšetření (foniatrické, neurologické, psychologické aj.) které vyloučí přítomnost např. sluchové vady (nedoslýchavost), poruchy intelektu, vady mluvních orgánů (orofaciální rozštěpy). Dále akustickou dysgnozii což znamená neschopnost zapamatovat si slova a porozumět smyslu slova a také autistické rysy nebo autismus. Nejčastější etiologický faktor je prostředí (nepodnětné, nestimulující prostředí), citová deprivace, genetické vlivy nebo lehká mozková dysfunkce.

5.2 Patlavost (dyslalia)

Podle Kejklíčkové (2011) je porucha výslovnosti jednotlivých hlásek. Ve většině případů jde o poruchu funkční při normálních mluvidlech, někdy je také způsobena vadou mluvidel. Patlavost je u dítěte do 4 až 5 let věku normální a označuje se také jako patlavost vývojová. Nejčastěji se vyskytuje porucha výslovnosti hlásek, které vyžadují složitou souhru mluvidel. V českém jazyce je nejčastější tzv. ráčkování (rhotacizmus – špatná výslovnost hlásky „r“ nebo rhotacizmus bohaemicus – „ř“). Dále šišlání (sigmatizmus), někdy se také vyskytuje zaměňování znělých souhlásek za jejich neznělé protějšky (b – p, v – f, z – s, atd.). Patlavost je porucha výslovnosti jedné nebo více hlásek, může mít organický podklad nebo také se může jednat o poruchu funkce. U dětí se vyskytuje velmi často a její reedukace je výhradně logopedickou záležitostí.

5.3 Huhňavost (rinolalie, rinofonie)

Huhňavost znamená, že je zvuková podoba mluvy a hlasu narušena. Rozeznáváme tři typy huhňavosti. Otevřená huhňavost vzniká tehdy, proniká-li vzduch nosohltanem do nosu stále, v tomto případě má mluva i hlas nosový zvuk, protože nosní dutina rezonuje. Při zavřené huhňavosti do nosu neproniká výdechový proud vzduchu tehdy, kdy by měl.

Zavřená huhňavost se projevuje na výslovnosti nosovek (m, n, ň), které se pak podobají svým protějškům bez nosní rezonance (b, d, ď). Příčinou zavřené huhňavosti je většinou neprůchodnost nosu nebo nosohltanu. Přechodně vzniká zavřená huhňavost při rýmě. Smíšená huhňavost je kombinací otevřené a zavřené huhňavosti, vzniká tehdy, je-li patrohltanový uzávěr neúplný a současně je průchodnost nosem ztížena. Huhňavost je porucha rezonance řeči, která je způsobena organickými nebo funkčními změnami v oblasti mluvidel. Léčení huhňavosti je záležitostí lékařů a logopedická reedukace náleží jen odborným logopedům (Kejklíčková, 2011).

5.4 Poruchy řeči při vrozených vadách mluvních orgánů

Podle Kejklíčkové (2011) odchylky v utváření nebo v pohyblivosti mluvidel ovlivňují vývoj řeči, a to výrazně. U dítěte se jedná o anatomické změny vrozené. Nejlehčí a lehké poruchy mohou, ale nemusí ovlivňovat výslovnost některých hlásek. U nejtěžších poruch se ani přes veškerou snahu nemusí podařit dosáhnout naprosto bezvadné mluvy.

Za nejlehčí vrozenou odchylku lze považovat zkrácenou jazykovou uzdičku. Pokud je zkrácena, omezuje pohyb volné části jazyka. Důsledkem je, že dítě nemůže vypláznut jazyk, olíznout si rty, olizovat lžičku nebo zmrzlinu a také může mít potíže s tvorbou hlásek, u nichž je pohyblivost přední části jazyka podmínkou správné artikulace.

Poruchy skusu jsou nepříznivé vrozené odchylky. Tyto odchylky jsou dvě, je-li horní čelist příliš vysunuta dopředu, nepříznivě je ovlivněna hlavně tvorba sykavek, pokud je dolní čelist předsunuta před horní, artikulace sykavek je nepřesná. Třetí anomálií při skusu je otevřený skus a v tomto případě je správná výslovnost sykavek nemožná. Rozštěpové vady obličeje představují nejzávažnější vrozené anomálie, které vznikají mezi 25. a 60. dnem těhotenství při působení několika škodlivých faktorů. U rozštěpů patra bývá vývoj mluvené řeči narušen výrazným způsobem. V těchto případech bývá mluva nápadně huhňavá, těžce srozumitelná, protože většina hlásek v jejich normální zvukové poloze je nerealizovatelná. Rozštěpová vada řeči bývá často kombinována s nedoslýchavostí.

5.5 Vývojová dysfázie

Podle Kutálkové (2005a) je dysfázie porucha, kde je hlavním a prvním příznakem opoždění řeči. Odchylky od normy postihují vypravování, tedy řeč jako celek. Nejčastěji je příčina skryta ve fungování centrální nervové soustavy a to v její nezralosti nebo v poškození. Děti s dysfázií mívají velmi často projevy lehké mozkové dysfunkce. Nejtěžší

stupeň dysfázie se označuje jako nemluvnost, dítě se vyjadřuje hlasem a pohybem, mluvená řeč se nevyvíjí. Střední stupeň dysfázie je označován jako těžká dysfázie, nebo částečná nemluvnost, řeč se rozvíjí, ale pomaleji a později. Další stupeň dysfázie sice neznemožňuje komunikaci, ale řeč dítěte má velké nedostatky nejen ve výslovnosti, ale i ve větné stavbě, obsahu a gramatice. Kutálková píše, že největší subjektivní potíže mají často děti s lehčími typy poruch. Ale tento lehčí typ bývá často posuzován jako dyslalie (patlavost).

5.6 Dětská mozková obrna (DMO)

Jde o mnohočetné postižení motorických, mentálních i senzorických funkcí na základě poškození mozku, vzniklého brzy postnatálně, perinatálně nebo prenatálně. U DMO je vývoj řeči vždy nepříznivě ovlivněn. V nejtěžších případech se nevyvine vůbec řeč a to jak v receptivní tak v expresivní složce. Nejvíce je rozhodující rozvoj mozku v průběhu prvních třech let života. Každé dítě s DMO vyžaduje včasnou, komplexní a intenzivní péči. Logopedická péče u těchto dětí je náročná a dlouhodobá, úspěch v léčbě závisí na stupni postižení a volbě správného postupu. Nejčastěji provází dětskou mozkovou obrnu vada řeči dysartrie (Kejklíčková, 2011).

5.7 Dysartrie

Podle Klenkové (2006) je dysartrie porucha procesu artikulace jako celku při organickém poškození CNS. U dysartrie je porušeno nejen hláskování, ale i proces dýchání (respirace), tvorba hlasu (fonace), ale také se vyskytuje tzv. dysprozódie (narušení melodie, tempa, rytmu, přízvuku apod.). Úplná neschopnost artikulovat se nazývá anartrie. S dysartrií se setkáváme u vývojových poškození (DMO), nebo může také jít o získané obtíže v průběhu života (např. zánětlivá onemocnění, metastázy, nádory, cévní onemocnění,…). Dysartrikům je poskytována logopedická intervence v rámci komplexní rehabilitace.

5.8 Koktavost (balbuties)

Koktavost je porucha plynulosti mluvy, způsobena nadměrnou aktivitou až křečí artikulačního, někdy i respiračního a fonačního svalstva. Koktavost většinou vzniká v dětství mezi 3. a 5. rokem. Velice významnou roli při rozvoji, vzniku a fixaci této poruchy hraje okolí, nejvíce rodina. Koktavost se nejvíce projevuje při aktivní samostatné

mluvě, méně se projeví při čtení textu, při reprodukci memorovaného textu, při šepotu a nejméně při zpěvu. U dětí je možné koktavost vyléčit úplně u dospělých je efekt léčby nejistý. V každém případě léčba vyžaduje dobrou spolupráci, trpělivost nejen pacienta, ale i jeho okolí.

5.9 Breptavost (tumultus sermonis)

Je porucha tempa a rytmu řeči, při breptavosti je mluva velice rychlá s častým přeříkáním, komolením slov nebo „polykáním“ některých částí slov. Breptavý člověk si svou vadu neuvědomuje, nepřipouští si ji, nebojí se mluvení a netrpí pocitem, že má poruchu. Cvičením a disciplínou, také pevnou vůlí se dá mluva podstatně zlepšit nebo upravit (Kejklíčková, 2011).

5.10 Afázie

Afázie bývá často charakterizovaná jako ztráta již nabyté schopnosti mluvit, ale ne vždy je to pravda, neboť existují různé druhy afázií, při nichž člověk může mluvit. Tedy můžeme říct, že afázie je ztráta již nabyté schopnosti komunikovat a to na podkladě poškození mozku. Afázie je poruchou lingvistickou, kognitivní a neurogenní. Afázie postihují většinou lidi v produktivním věku a často je člověk úplně invalidní (Vitásková, Peutelschmiedová, 2005). Kromě mluvené řeči může být postižena také řeč psaná, tištěná, kreslená, jak po stránce vyjadřování, tak po stránce chápání, také je někdy nápadně postižená paměť, vzpomínání vybavování (Kejklíčková, 2011).

6 MATEŘSKÁ ŠKOLA – MATEŘSKÁ ŠKOLA S LOGOPEDICKOU TŘÍDOU

Mateřská škola podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku. Podílí se na jeho citovém, tělesném a rozumovém rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, životních hodnot a na mezilidských vztazích. Mateřské školy se snaží vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před nástupem do základního vzdělávání a také poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami (Česko, 2004).

Zařízení jsou určena dětem zpravidla od 3 do 6/7 let věku. Všechna tato zařízení mají stanovenou kapacitu, která je však v poslední době bez výjimek plně naplněna. Mateřské školy běžného typu pracují podle svých školních vzdělávacích programů, které jsou v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělání. Mateřské školy s logopedickou třídou pracují podle školního vzdělávacího programu mateřské školy, ale současně je dětem poskytována speciální péče.

K činnosti mateřské školy a mateřské školy s logopedickou třídou se vztahuje zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, dále vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, vyhláška č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

V praktické části bych chtěla zjistit, kolik mateřských škol ve Zlínském kraji má logopedickou třídu a zda by na ostatních mateřských školách byl o tuto třídu zájem.

Dále jsem se pokusila zjistit, kolik je přijatých dětí do logopedické třídy a kolik dětí musely ředitelky odmítnout. Logopedie v mateřské škole a přímo logopedické třídy nejsou tak často součástí mateřských škol. V takovéto logopedické třídě se práce s dětmi zaměřuje hlavně na jejich komunikační poruchy a na nápravu těchto poruch.

Také se zaměřuji na mateřské školy, ve kterých není zřízena logopedická třída a na jejich možnosti se zřízením této třídy.

8 DRUH VÝZKUMU

Pro svůj výzkum jsem se rozhodla použít kvantitativní metodu výzkumu. Podle Průchy (2006) kvantitativní výzkum v pedagogice pracuje exaktním způsobem, a to tím, že má přesně vymezený předmět zkoumání a stanovuje hypotézy, které přesnými metodami ověřuje.

„Vědecký výzkum je systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládaných vztazích mezi jevy.“ (F. N. Kerlinger In Chráska 2007, s 12)

Podle Chrásky (2007) je tato definice univerzálně použitelná pro vědecký výzkum ve kterékoli oblasti vědy. Pokud uvažujeme o vědeckém výzkumu v pedagogice, lze jej vymezit jako záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, vertifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.

V praktické části své bakalářské práce nevyužívám hypotéz, ale zpracování dat provádím pomocí tabulek četností, grafů a doplňuji je komentáři.

9 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu je zjistit kolik mateřských škol má logopedickou třídu, kolik do této třídy chodí dětí, kolik dětí se hlásí do této třídy a kolik je nepřijatých dětí do této třídy.

Dále bych chtěla zmapovat, zda by v ostatních mateřských školách byl zájem o zřízení speciální třídy pro děti s vadami řeči, zda by k tomu měly prostředky.

9.1 Dílčí cíle

- Zjistit kolik se hlásí dětí do logopedických tříd.

- Zjistit zda je vzhledem k přihláškám dostatečný počet logopedických tříd ve Zlínském kraji.

- Zjistit zda využívají ředitelky Vyhlášku č. 147/2011Sb. kterou se mění vyhláška č. 73/2005Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. § 10, odst. 2.

- Zjistit zda v logopedických třídách pracují vždy kvalifikovaní pracovníci.

10 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Podle Skutila (2011, s. 52) patří výzkumné otázky mezi hlavní body při plánování výzkumu. Jsou formulovány v tázacích větách, aby na konci výzkumného šetření bylo možné na ně odpovědět.

Ke splnění cíle výzkumné části byly stanoveny výzkumné otázky.

10.1 Hlavní výzkumná otázka

Hlásí se do logopedických tříd více dětí, než je možné přijmout?

10.1.1 Dílčí výzkumné otázky

1. Hlásí se do logopedických tříd více dětí, než může MŠ přijmout?

2. Je k dispozici dostatečný počet logopedických tříd ve Zlínském kraji?

3. Využívají ředitelky vyhlášku č. 147/2011Sb. kterou se mění vyhláška č. 73/2005Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. § 10, odst. 2?

4. Pracují v logopedických třídách vždy kvalifikovaní pracovníci?

11 METODY VÝZKUMU

Hlavní výzkumnou metodou je dotazník pro ředitelky mateřských škol s logopedickou třídou i bez této třídy. Tento dotazník má 19 otázek, z něj čtyři otázky mají uzavřené odpovědi a patnáct otázek má otevřené odpovědi.

Podle Průchy (2006) je dotazování nejčastější aplikovanou metodou v pedagogickém výzkumu. Můžeme ji charakterizovat, jako shromažďování informací od respondentů na základě předkládaných otázek.

Zpracování dat provádím pomocí tabulek četností, grafů a doplňuji je komentáři.

11.1 Dotazník

P. Gavora (In Chráska, 2007, s. 163) vymezuje dotazník jako „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí“. Kladené otázky se můžou vztahovat buď k jevům vnějším, nebo k jevům vnitřním. Samotný dotazník je soustava předem připravených a formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně. Někdy se ve stejném významu jako dotazník užívá termínu anketa.

12 MÍSTO A ČAS VÝZKUMU

Výzkumný projekt byl prováděn v období měsíce března a dubna 2012 ve 120 mateřských školách ve Zlínském kraji.

Dotazníky byly poslány elektronickou poštou nebo osobně předány ředitelkám, do běžných mateřských škol a do mateřských škol s logopedickou třídou.

Mateřské školy běžného typu se nachází na území města Zlína, přičemž ve většině případů je zřizovatelem město Zlín. Zařízení jsou určena dětem zpravidla od 3 do 6/7 let věku. Všechna tato zařízení mají stanovenou kapacitu, která je však v poslední době bez výjimek plně naplněna. Mateřské školy běžného typu pracují podle svých školních vzdělávacích programů, které jsou v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělání.

Mateřské školy běžného typu s jednou speciální třídou pro děti s vadami řeči jsou taktéž zřizovány pod záštitou města Zlína, nebo obce, v které se mateřská škola nachází. Ve speciální třídě jsou zařazeny děti s logopedickými vadami. Tyto speciální třídy pracují podle školního vzdělávacího programu mateřské školy a dětem je poskytována speciální péče. Kapacita těchto logopedických tříd je také plně využita.

13 ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ

Pro vyhodnocení vlastního výzkumu jsem si připravila tabulky, ve kterých budu zodpovídat výzkumné otázky. Dále jsem vypracovala tabulky, ve kterých zaznamenávám možnosti mateřských škol a návratnost dotazníků.

13.1 Výsledky dotazníků

13.1.1 Návratnost dotazníků, byly správně vyplněny?

Tabulka 1. Školské zařízení.

	doručené odpovědi	
školské zařízení	N	%
MŠ s logopedickou třídou	9	10%
MŠ bez logopedické třídy	82	90%
Celkem	91	100%

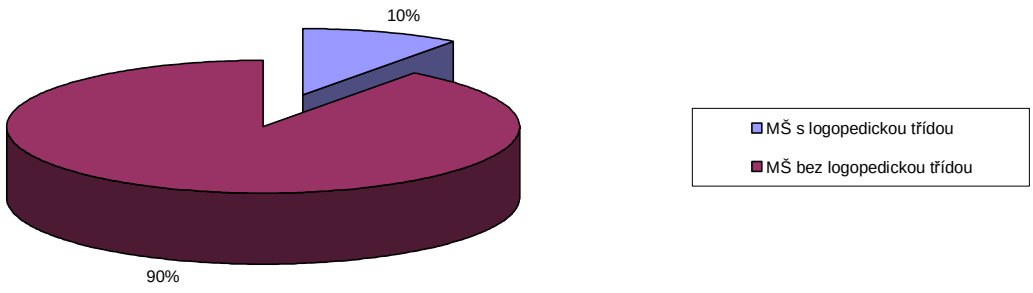

Graf 1. Školské zařízení.

Komentář:

Z tabulky č. 1 vyplývá, že mateřských škol s logopedickou třídou ve Zlínském kraji je 9 (10%), mateřských škol bez logopedické třídy je 82 (90%).

Tabulka 2. Návratnost dotazníků.

dotazníky	doručené odpovědi	
	N	
Vrácené	91	76%
Nevrácené	29	24%
Celkem	120	100%

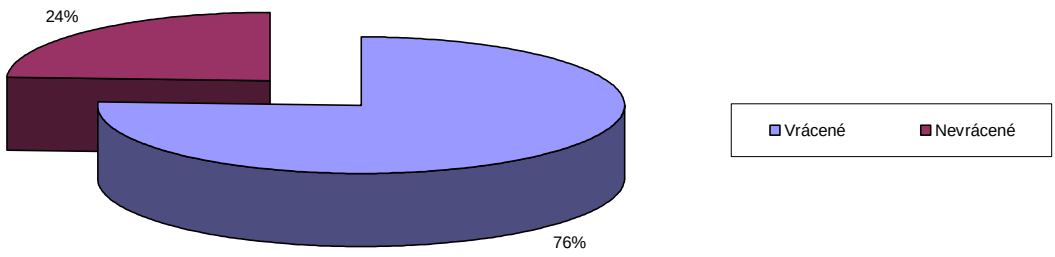

Graf 2. Návratnost dotazníků.

Komentář:

Z tabulky č. 2 vyplývá, že ze 120 (100%) odeslaných dotazníků 91 (76%) respondentů vrátilo, nebo odeslalo dotazník zpět. Od 29 (24%) respondentů jsem dotazník neobdržela.

Tabulka 3. Správně a špatně vyplněné dotazníky.

	doručené odpovědi	
dotazníky	N	
Správně vyplněné	91	100%
Špatně vyplněné	0	0%
Celkem	91	100%

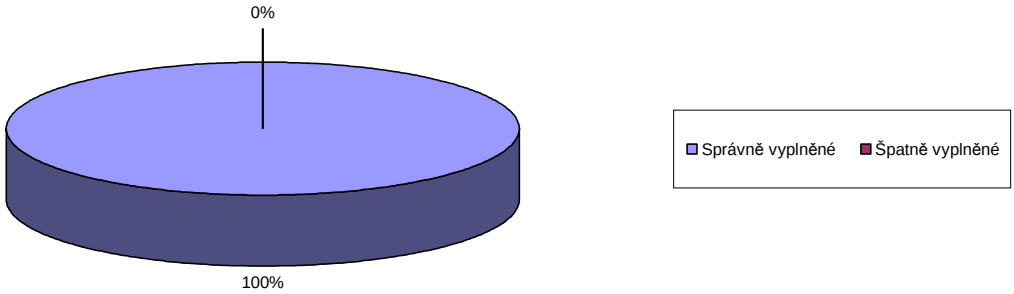

Graf 3. Správně a špatně vyplněné dotazníky.

Komentář:

Z tabulky č. 3 vyplývá, že všech 91 (100%) respondentů vyplnilo dotazník správně.

13.1.2 Hlásí se do logopedických tříd více dětí, než je možné přijmout?

Tabulka 4. Počty uchazečů a volných míst v logopedických třídách.

Mateřské školy s logopedickou třídou	Počet míst podle vyhlášky §10 odst. 1	Reálný počet míst v logopedických třídách dle §10 odst.3	Původní žáci z předcházejícího roku	Kolik se hlásilo dětí do logopedické třídy	Celkový počet dětí, které by měly navštěvovat speciální třídu	Kolik dětí odmítly k přijetí do logopedické třídy
1.	14	14	12	4	16	2
2.	14	14	8	20	28	14
3.	14	11	0	11	11	0
4.	14	12	0	16	16	4
5.	14	13	11	10	21	8
6.	14	13	0	17	17	4
7.	14	12	7	10	17	5
8.	14	14	6	16	22	8
9.	14	14	0	20	20	6

Otázky č. 14, 15, 16 v dotazníku: *Kolik dětí navštěvuje logopedickou třídu? Kolik dětí se Vám hlásilo do této třídy? Kolik dětí jste musela odmítnout?*

Komentář:

Z tabulky č. 4 vyplývá, že dětí, které nebyly přijaty do logopedické třídy je 51.

Do logopedické třídy se hlásí více dětí, než je možné přijmout.

Tabulka 5. Umístění v logopedických třídách I.

umístění v logopedických třídách	počet dětí	
	N	%
Děti z předcházejících ročníků	44	26%
Nově přihlášené děti s vadou	124	74%
Celkový počet potřebných míst	168	100%

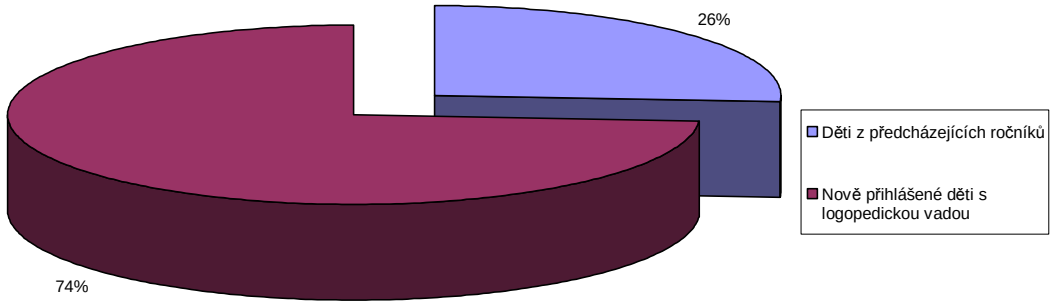

Graf 4. Umístění v logopedických třídách I.

Komentář:

Dětí z předcházejících ročníků je 44 (26%), nově přihlášených dětí je 124 (74%) z toho vyplývá, že celkový počet potřebných míst je 168 (100%).

Tabulka 6. Umístění v logopedických třídách II.

umístění v logopedických třídách	počet dětí	
	N	%
Počet umístěných dětí LT	117	70%
Počet odmítnutých dětí	51	30%
Celkem	168	100%

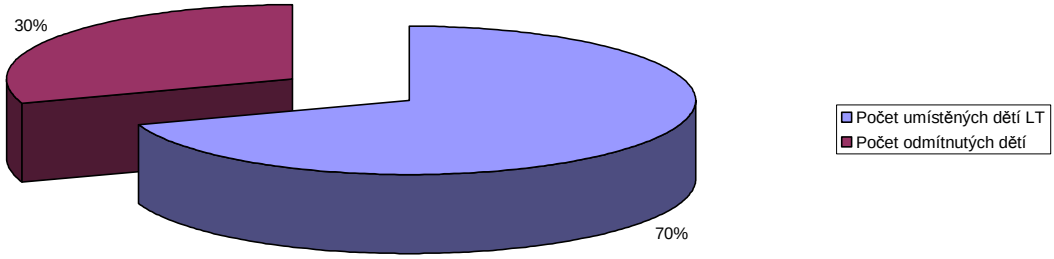

Graf 5. Umístění v logopedických třídách II.

Komentář:

Z tabulky č. 6 vyplývá, že počet umístěných dětí do logopedické třídy je 117 (70%), počet odmítnutých dětí je 51 (30%) celkem je to 168 (100%) dětí, které jsou přijaté a odmítnuté.

Tabulka 7. Místa v logopedických třídách.

místa v logopedických třídách	počet míst	
	N	%
Celkový reálný počet	117	93%
Nevyužití z důvodu technického a hygienického omezení	9	7%
Celkový počet dle vyhlášky	126	100%

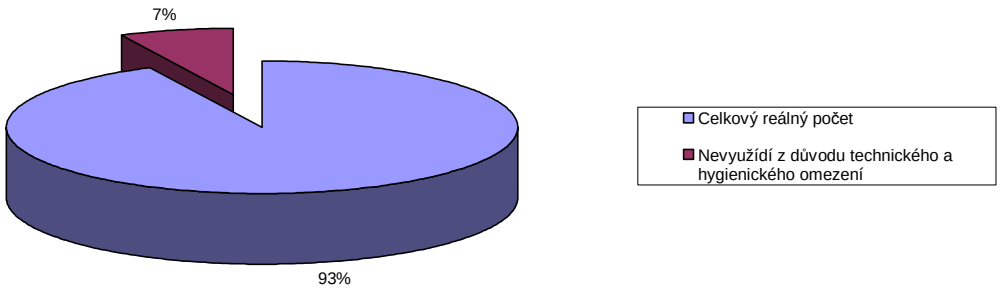

Graf 6. Místa v logopedických třídách.

Komentář:

Z tabulky č. 7 vyplývá, že reálný počet míst v logopedických třídách je 117 (93%) z toho ředitelky v 9 (7%) případech nevyužily z technického a hygienického důvodu Vyhlášku č. 147/2011Sb. kterou se mění vyhláška č. 73/2005Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných § 10 odst. 3.

13.1.3 Je k dispozici dostatečný počet logopedických tříd ve Zlínském kraji?

Vzhledem k tabulce č. 4 (viz výše) je odmítnutých dětí do logopedické třídy 51.

Do každé logopedické třídy s využitou vyhláškou č. 147/2011Sb. kterou se mění vyhláška č. 73/2005Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. § 10, odst. 2. o navýšení počtu dětí s jiným typem zdravotního postižení, jejichž počet nepřesáhne 25%.

Tabulka 8. Scházející počet logopedických tříd.

	počet dětí
scházející počet logopedických tříd	N
Neumístěné děti s LV	51
Maximální počet dětí v LT	14
Výpočtová potřeba chybějících LT	3,6
Celkový reálný počet chybějících LT	4

Komentář:

Z tabulky č. 8 vyplývá, že neumístěných dětí s logopedickou vadou je 51, maximální počet dětí v logopedické třídě je 14, tedy reálný počet chybějících logopedických tříd ve Zlínském kraji jsou 4 třídy.

Ve Zlínském kraji není dostatečný počet logopedických tříd.

13.1.4 Využívají ředitelky vyhlášku č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. §10, odst. 2?

Tabulka 9. Využití vyhlášky č. 147/2011 Sb.

Mateřské školy s logopedickou třídou	Ano, využily	Ne, nevyužily
1.	**x**	
2.		**x**
3.		**x**
4.		**x**
5.		**x**
6.		**x**
7.		**x**
8.	**x**	
9.		**x**

Otázka č. 18 v dotazníku: *Využila jste vyhlášku č. 147/2011Sb. kterou se mění vyhláška č. 73/2005Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. § 10, odst. 2?*

Komentář:

Z tabulky č. 9 vyplývá, že dvě mateřské školy z celkového počtu devíti mateřských škol s logopedickou třídou využilo Vyhlášky č. 147/2011Sb. kterou se mění vyhláška č. 73/2005Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. § 10, odst. 2 z důvodu přijetí dětí s jinými než logopedickými vadami. V Mateřské škole č. 1 přijaly dvě děti s tělesným postižením, v mateřské škole č. 8 taktéž.

Ředitelky ve většině případů zatím nevyužívají tuto vyhlášku.

Tabulka 10. Využívají MŠ Vyhlášky č. 147/2011Sb.

Využívají MŠ rozšíření dle vyhl. 147/2011 Sb. odst.2	pracovní zařazení pedagoga	
	N	%
Ano využívají	2	22%
Ne, nevyužívají	7	78%
Celkem	9	100%

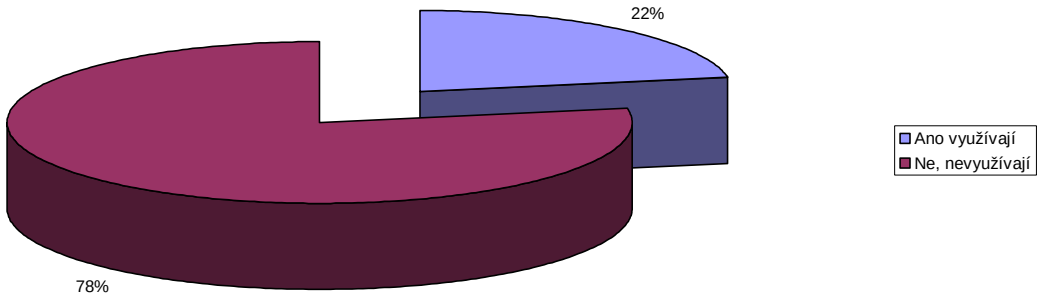

Graf 7. Využívají MŠ Vyhlášky č. 147/2011Sb.

Komentář:

Z tabulky č. 10 vyplývá, že 2 (22%) mateřské školy z celkového počtu 9 (100%) mateřských škol s logopedickou třídou využilo Vyhlášky č. 147/2011Sb. kterou se mění vyhláška č. 73/2005Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. § 10, odst. 2 z důvodu přijetí dětí se zrakovým a tělesným postižením. Zbylých 7 (78%) mateřských škol tuto vyhlášku nevyužilo.

13.1.5 Pracují v logopedických třídách vždy kvalifikovaní pracovníci?

Tabulka 11. Kvalifikovanost pracovníků.

Mateřské školy s logopedickou třídou	VŠ	SŠ	poznámka
1.	**2**		
2.	**1**	**1**	**studuje**
3.	**2**		
4.	**2**		
5.	**2**		
6.	**2**		
7.	**2**		
8.	**2**		
9.	**2**		

Otázka č. 12 v dotazníku: *Mají učitelky, které jsou v logopedické třídě, speciální vzdělání?*

Komentář:

Z tabulky č. 11 vyplývá, že všechny učitelky, kromě jedné, která dostudovává, mají vysokoškolské vzdělání.

V mateřských školách s logopedickou třídou pracují kvalifikovaní pedagogové.

Tabulka 12. Odborné vzdělání učitelek v logopedické třídě.

odborné vzdělání učitelek v LT	počet	
	N	%
VŠ	17	94%
SŠ	1	6%
Celkem	18	100%

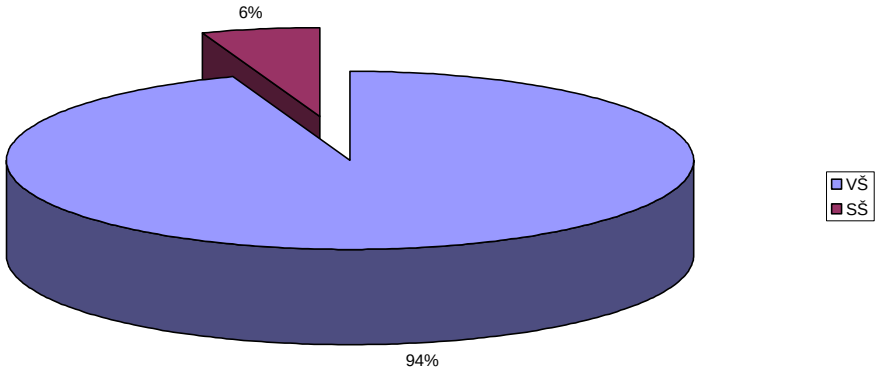

Graf 8. Odborné vzdělání učitelek v logopedické třídě.

Komentář:

Z tabulky č. 12 vyplývá, že z celkového počtu 18 (100%) učitelek v logopedických třídách má 17 (94%) vysokoškolské vzdělání a 1 (6%) učitelka studuje na vysoké škole a kvalifikaci v oboru si dodělává.

Pro celkové zhodnocení výzkumné části jsem si položila otázku, která mi dokreslila potřebu zájmu o logopedické třídy ve více běžných mateřských školách.

13.1.6 Byl by v běžné mateřské škole zájem o zřízení logopedické třídy, měli by mateřské školy dostatek prostředků?

Tabulka 13. Zájem o logopedické třídy.

Běžné mateřské školy	Zřízení logopedické třídy		Dostatek prostředků	
	ANO	NE	ANO	NE
1.		**x**		**x**
2.	**x**		**x**	
3.		**x**		**x**
4.	**x**		**x**	
5.		**x**		**x**
6.	**x**			**x**
7.	**x**		**x**	
8.		**x**		**x**
9.	**x**		**x**	
10.	**x**			**x**
11.	**x**			**x**
12.		**x**	**x**	
13.		**x**	**x**	
14.		**x**		**x**
15.	**x**		**x**	
16.		**x**		**x**
17.		**x**		**x**
18.	**x**		**x**	
19.	**x**		**x**	
20.		**x**	**x**	
21.		**x**		**x**
22.		**x**		**x**
23.		**x**		**x**
24.		**x**		**x**
25.	**x**			**x**
26.	**x**			**x**
27.		**x**		**x**
28.		**x**		**x**
29.	**x**			**x**
30.		**x**		**x**
31.	**x**		**x**	
32.	**x**		**x**	
33.		**x**		**x**
34.		**x**		**x**
35.		**x**		**x**
36.		**x**		**x**
37.	**x**			**x**

38.		x	x	
39.	x		x	
40.		x		x
41.		x		x
42.		x		x
43.	x		x	
44.	x		x	
45.	x		x	
46.		x		x
47.		x		x
48.		x		x
49.	x			x
50.	x		x	
51.		x		x
52.	x			x
53.	x			x
54.	x		x	
55.		x	x	
56.		x	x	
57.	x			x
58.		x		x
59.		x		x
60.	x		x	
61.		x		x
62.	x			x
63.		x	x	
64.	x			x
65.		x		x
66.		x		x
67.		x		x
68.		x		x
69.		x		x
70.		x		x
71.	x		x	
72.	x			x
73.	x		x	
74.		x		x
75.	x		x	
76.		x	x	
77.	x			x
78.		x	x	
79.		x		x
80.		x		x
81.	x		x	
82.		x		x

Otázky č. 9,10 v dotazníku: *Chtěla byste zřídit ve své MŠ logopedickou třídu? Měla byste možnost zřídit ve svém MŠ logopedickou třídu? Dostatek místa, kapacitu?*

Komentář:

Z tabulky č. 13 vyplývá, že z 82 mateřských škol, které nemají logopedickou třídu, by o tyto třídy zájem byl, ale bohužel finanční a jiné prostředky nejsou k dispozici.

Zájem o zřízení logopedické třídy v běžné mateřské škole by byl, ale u většiny mateřských škol není dostatek prostředků.

Tabulka 14. Zřízení logopedické třídy.

zřízení logopedických tříd ve stávajících MŠ	počet MŠ	
	N	%
Je možné zřízení LT	35	43%
Není možné zřízení LT	47	57%
Celkem	82	100%

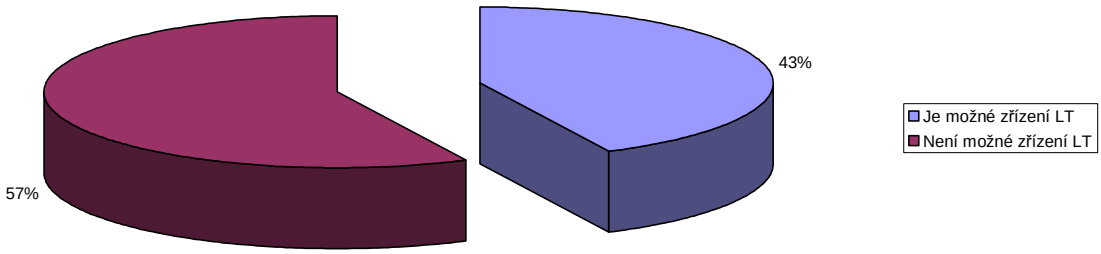

Graf 9. Zřízení logopedické třídy.

Komentář:

Z tabulky č. 14 vyplývá, že z celkového počtu 82 (100%) mateřských škol by v 35 (43%) mateřských školách chtěli zřídit logopedickou třídu, ve 47 (57%) mateřských školách tuto třídu není možné zřídit.

Tabulka 15. Dostatek finančních prostředků na zřízení logopedické třídy.

dostatek finančních prostředků na zřízení logopedické třídy ve stávajících MŠ	pracovní zařazení pedagoga	
	N	%
Je dostatek prostředků	29	35%
Není dostatek prostředků	53	65%
Celkem	82	100%

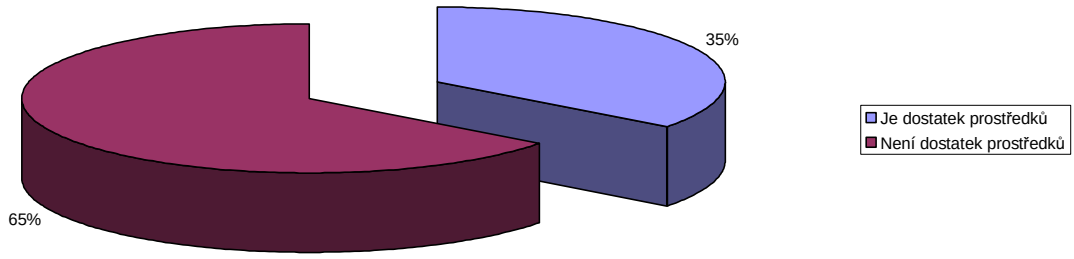

Graf 10. Dostatek finančních prostředků na zřízení logopedické třídy.

Komentář:

Z tabulky č. 15 vyplývá, že dostatek prostředků na zřízení logopedické třídy v běžné mateřské škole má 29 (35%) mateřských škol, 53 (65%) mateřských škol má nedostatek prostředků na zřízení této třídy.

14 SHRNUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

V praktické části této bakalářské práce jsem zjišťovala pomocí výzkumných otázek a dílčích výzkumných otázek, zda se hlásí do logopedických tříd více dětí, než je možné přijmout.

Pro větší přehlednost a srozumitelnost jsem volila jak tabulkové tak i grafické zpracování výsledků dotazníkového šetření.

Pomocí dotazníků jsem oslovila 120 mateřských škol, z nichž mi zpět vyplněný dotazník vrátilo 91 mateřských škol, s logopedickou třídou i bez ní.

Díky těmto dotazníkům jsem zjistila, že ve Zlínském kraji je nedostatečný počet mateřských škol s logopedickou třídou. Pro uspokojení poptávky po logopedických třídách ve Zlínském kraji by se musely otevřít ještě aspoň čtyři třídy s logopedickou péčí.

V celkovém zhodnocení z tabulky číslo 13 usuzuji, že v běžných mateřských školách by zájem o zřízení logopedických tříd ze strany ředitelek byl, ale výše finančních prostředků jim to nedovoluje.

15 ZÁVĚR

Hlavním podnětem pro výběr tohoto tématu k sepsání bakalářské práce, byla má dřívější zkušenost s dětmi s logopedickými vadami. Díky této práci jsem ještě více pronikla do složitosti logopedie jako vědy a také mě určitě obohatila ve smyslu teoretických znalostí, které bych chtěla uplatnit později v zaměstnání nebo při studiu. Pro vypracování teoretické části jsem nastudovala literaturu vztahující se k tomuto tématu.

V druhé polovině bakalářské práce jsem zjišťovala, zda je dostatečný počet logopedických tříd ve Zlínském kraji a to pomocí dotazníků, které jsem vyhodnotila škálovými tabulkami, grafy a také komentáři k jednotlivým tabulkám. Grafické zpracování jsem zvolila pro lepší přehlednost. Stanovila jsem si výzkumné otázky, na které jsem si vždy odpověděla. V dotazníkovém šetření jsem oslovila sto dvacet ředitelek z mateřských škol ve Zlínském kraji, z toho se mi vrátilo 91 dotazníků, které jsem vyhodnotila. Dotazníky byly odeslány elektronickou poštou a také vyplněny osobně. Z této praktické části jsem zjistila, že ve Zlínském kraji je nedostatečný počet mateřských škol s logopedickou třídou.

Vzhledem k přibývajícímu počtu dětí s narušenou komunikační schopností, narůstá zájem o třídy s logopedickou péčí. Počet těchto tříd je však omezen. Svým dotazníkovým šetřením jsem zjistila, že by bylo potřeba zvýšit počet tříd s logopedickou péčí pro děti s narušenou komunikační schopností, neboť děti, které nejsou přijaty do této třídy, jsou odkázané na třicetiminutové konzultace s logopedickým pracovníkem, který v lepším případě dochází do mateřské školy jednou za čtrnáct dní. V dalším případě musí tyto děti docházet ke klinickým logopedům s rodiči, kde je jim péče poskytována maximálně jedenkrát za dva až tři týdny. Tato péče je závislá na vlastní práci rodičů a na spolupráci s klinickým logopedem.

I přesto, že dnešní doba je dobou velmi hektickou, časově i ekonomicky náročnou, měli bychom si uvědomit, že děti, jako pokračování naší budoucnosti, stojí za povšimnutí.

„Hole a kameny nám mohou zlámat kosti, ale slova nám zlomí srdce“

(R. Fulghum)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

[1] BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 200 s. ISBN 978-80-210-4454-8.

[2] CHRÁSKA, Miroslav; *Metody pedagogického výzkumu*. 1. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

[3] KEJKLIČKOVÁ, Ilona; *Logopedie v ošetřovatelské praxi*. 1. Praha: Grada, 2011. 128 s. ISBN 978-80-247-2835-3.

[4] KLENKOVÁ, Jiřina; *Logopedie*. 1. Praha: Grada, 2006. 228 s. ISBN 80-247-1110-9.

[5] KUTÁLKOVÁ, Dana; *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. 4. Praha: Portál, 2005a. 213 s. ISBN 80-7367-056-9.

[6] KUTÁLKOVÁ, Dana; *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. 1. Praha: Grada, 2005b. 100 s. ISBN 80-247-1026-9.

[7] LECHTA, Viktor; *Logopedické repetitórium*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1990. 278 s. ISBN 80-08-00447-9.

[8] PRŮCHA, Jan; *Přehled pedagogiky: úvod do studia.* 2. Praha: Portál, 2006. 271 s. ISBN 80-7178-944-5

[9] SKUTIL, Martin a kol.; *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství.* Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-778-7

[10] ŠIMČÍKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al.; *Přehled vývojové psychologie.* 2. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 171 s. ISBN 978-80-244-2141-4.

[11] ŠKODOVÁ, Eva; JEDLIČKA, Ivan; LECHTA, Viktor. *Klinická logopedie*. 1. Praha: Portál, 2003. Základní vymezení oboru logopedie, s. 17-26. ISBN 80-7178-546-6.

[12] VÁGNEROVÁ, Marie; *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání.* Praha: Karolinum, 2005. 468 s. ISBN 80-246-0956-8.

[13] VITÁSKOVÁ, Kateřina; PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. *Logopedie.* 1. Olomouc: Studio Nakladatelství Olomouc, s.r.o., 2005. 182 s. ISBN 80-244-1088-5

[14] ČESKO. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Dostupný také z: http:// msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon

[15] ČESKO. Vyhláška č. 73 ze dne 9. února 2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných (školský zákon). Dostupný také z: htto:// msmt.cz/dokumenty/vyhláška-c-73-2005-sb-1

[16] ČESKO. Vyhláška č. 147 ze dne 25. května 2011, kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných (školský zákon). Dostupný také z: http://msmt.cz/file/16097

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Školská zařízení 35
Graf 2. Návratnost dotazníků 36
Graf 3. Správně a špatně vyplněné dotazníky 37
Graf 4. Umístění v logopedických třídách I 39
Graf 5. Umístění v logopedických třídách II 40
Graf 6. Místa v logopedických třídách 41
Graf 7. Využívají MŠ vyhlášku č. 147/2011 Sb 44
Graf 8. Odborné vzdělání učitelek v logopedické třídě 46
Graf 9. Zřízení logopedické třídy 49
Graf 10. Dostatek funkčních prostředků na zřízení logopedické třídy 50

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Školská zařízení 35
Tabulka 2. Návratnost dotazníků 36
Tabulka 3. Správně a špatně vyplněné dotazníky 37
Tabulka 4. Počty uchazečů a volných v logopedických třídách 38
Tabulka 5. Umístění v logopedických třídách I 39
Tabulka 6. Umístění v logopedických třídách II 40
Tabulka 7. Místa v logopedických třídách 41
Tabulka 8. Scházející počet logopedických tříd 42
Tabulka 9. Využití vyhlášky č. 147/2011 Sb 43
Tabulka 10. Využívají MŠ vyhlášku č. 147/2011 Sb 44
Tabulka 11. Kvalifikovanost pracovníků 45
Tabulka 12. Odborné vzdělání učitelek v logopedické třídě 46
Tabulka 13. Zájem o logopedické třídy 47
Tabulka 14. Zřízení logopedické třídy 49
Tabulka 15. Dostatek funkčních prostředků na zřízení logopedické třídy 50

SEZNAM PŘÍLOH

[1] Dotazník

[2] Vyhláška č. 73/2005Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

[3] Vyhláška č. 147/2011 Sb. kterou se mění vyhláška č. 73/2005Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

PŘÍLOHA P I:

DOTAZNÍK

Prosím, o pravdivé vyplnění dotazníku, kterým získám informace ke své bakalářské práci na téma Logopedie v MŠ a zařazení dětí do logopedických tříd.

Děkuji Vám za Váš čas a ochotu.

Barbora Krátká

studentka 3. ročníku fakulty humanitních studií

Univerzity Tomáše Bati, oboru Učitelství pro mateřské školy.

Prosím o vyplnění: slovně

x

1. Kdo je Vaším zřizovatelem?

a) město

b) kraj

c) obec

d) jiné …….

2. Kolik tříd má Vaše MŠ?

3. Má Vaše MŠ logopedickou třídu?

a) ano

b) ne

4. Kolik dětí jste v letošním roce přijaly?

5. Kolik dětí jste byla nucena odmítnout?

6. Z jakého důvodu jste musela nejčastěji děti odmítnout?

7. Kolik chlapců a děvčat navštěvuje Vaši MŠ?

Chlapců –

Děvčat –

8. Kolik máte pedagogických pracovníků?

Otázky pro ředitelky, jejichž MŠ nemá logopedickou třídu.

9. Chtěla byste zřídit ve své MŠ logopedickou třídu?

10. Měla byste možnost zřídit ve své MŠ logopedickou třídu? Dostatek místa, kapacitu?

11. <u>Co/kdo Vám brání zřídit ve své MŠ logopedickou třídu?</u>

Otázky pro ředitelky, které mají v MŠ logopedickou třídu.

12. <u>Mají učitelky, které jsou v logopedické třídě, speciální vzdělání?</u>

13. <u>Kolik pracuje v této třídě pedagogických pracovníků?</u>

14. <u>Kolik dětí navštěvuje logopedickou třídu?</u>

15. <u>Kolik dětí se Vám hlásilo do této třídy?</u>

16. <u>Kolik dětí jste musela odmítnout?</u>

17. <u>Kolik navštěvuje tuto třídu chlapců a dívek?</u>

Chlapců –

Dívek –

18. <u>Využila jste Vyhlášku č. 147/2011 Sb. kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných paragraf 10, odstavec 2?</u>

19. <u>Máte nějaké připomínky, negativa k provozování logopedické péče? Jaké?</u>

Děkuji Vám za Váš čas.

_____

Barbora Krátká

PŘÍLOHA P II:

73

VYHLÁŠKA

ze dne 9. února 2005

o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanoví podle § 7 odst. 3, § 19, § 23 odst. 3, § 26 odst. 4 a § 56 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon):

ČÁST PRVNÍ
OBECNÁ USTANOVENÍ

§ 1

(1) Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen „speciální vzdělávání") a vzdělávání dětí, žáků a studentů (dále jen „žák") mimořádně nadaných se uskutečňuje s pomocí podpůrných opatření, která jsou odlišná nebo jsou poskytována nad rámec individuálních pedagogických a organizačních opatření spojených se vzděláváním žáků stejného věku ve školách, které nejsou samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (dále jen „běžná škola").

(2) Podpůrnými opatřeními při speciálním vzdělávání se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb[1]), zajištění služeb asistenta pedagoga[2]), snížení počtu žáků ve třídě, oddělení nebo studijní skupině nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka.

(3) Podpůrnými opatřeními při vzdělávání mimořádně nadaných žáků se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, didaktických materiálů, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující vzdělávací potřeby těchto žáků.

(4) Za žáky s těžkým zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky považují žáci s těžkým zrakovým postižením, těžkým sluchovým postižením, těžkou poruchou dorozumívacích schopností, hluchoslepí, se souběžným postižením více vadami, s autismem, s těžkým tělesným nebo těžkým či hlubokým mentálním postižením. Těmto žákům s ohledem na rozsah speciálních vzdělávacích potřeb náleží nejvyšší míra podpůrných opatření.

ČÁST DRUHÁ
SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

§ 2
Zásady a cíle speciálního vzdělávání

Speciální vzdělávání se poskytuje žákům, u kterých byly speciální vzdělávací potřeby zjištěny na základě speciálně pedagogického, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením[3]) a jejich rozsah a závažnost je důvodem k zařazení žáků do režimu speciálního vzdělávání. Speciální vzdělávání se poskytuje i žákům zařazeným do škol zřízených při školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy[4]).

§ 3
Formy speciálního vzdělávání žáků se zdravotním postižením

(1) Speciální vzdělávání žáků se zdravotním postižením[5]) je zajišťováno

a) formou individuální integrace,

[1]) Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

[2]) § 2 odst. 2 písm. f) zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. § 16 odst. 9 školského zákona.

[3]) § 16 odst. 5 školského zákona.

[4]) Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění nálezu Ústavního soudu uveřejněného pod č. 476/2004 Sb. a zákona č. 563/2004 Sb.

[5]) § 16 odst. 2 školského zákona.

b) formou skupinové integrace,

c) ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (dále jen „speciální škola"), nebo

d) kombinací forem uvedených pod písmeny a) až c).

(2) Individuální integrací se rozumí vzdělávání žáka

a) v běžné škole, nebo

b) v případech hodných zvláštního zřetele ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení.

(3) Skupinovou integrací se rozumí vzdělávání žáka ve třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení.

(4) Žák se zdravotním postižením se přednostně vzdělává formou individuální integrace v běžné škole, pokud to odpovídá jeho potřebám a možnostem a podmínkám a možnostem školy.

§ 4

Školy při zdravotnických zařízeních

(1) V mateřské a základní škole při zdravotnickém zařízení se mohou vzdělávat žáci se zdravotním oslabením nebo žáci dlouhodobě nemocní umístění v tomto zdravotnickém zařízení, pokud to jejich zdravotní stav umožňuje. Základní školy mohou poskytovat podle svých možností individuální konzultace ve všeobecně vzdělávacích předmětech i žákům středních škol umístěným v tomto zdravotnickém zařízení.

(2) K zařazení do školy při zdravotnickém zařízení se vyžaduje doporučení ošetřujícího lékaře a souhlas zákonného zástupce žáka. Rozsah a organizaci výuky žáka určuje ředitel školy po dohodě s ošetřujícím lékařem.

§ 5

Typy speciálních škol

Typy speciálních škol pro účely jejich označování[6]) jsou:

a) mateřská škola pro zrakově postižené, základní škola pro zrakově postižené, střední škola pro zrakově postižené (střední odborné učiliště pro zrakově postižené, odborné učiliště pro zrakově postižené, praktická škola pro zrakově postižené, gymnázium pro zrakově postižené, střední odborná škola pro zrakově postižené), konzervatoř pro zrakově postižené,

b) mateřská škola pro sluchově postižené, základní škola pro sluchově postižené, střední škola pro sluchově postižené (střední odborné učiliště pro sluchově postižené, odborné učiliště pro sluchově postižené, praktická škola pro sluchově postižené, gymnázium pro sluchově postižené, střední odborná škola pro sluchově postižené),

c) mateřská škola pro hluchoslepé, základní škola pro hluchoslepé,

d) mateřská škola pro tělesně postižené, základní škola pro tělesně postižené, střední škola pro tělesně postižené (střední odborné učiliště pro tělesně postižené, odborné učiliště pro tělesně postižené, praktická škola pro tělesně postižené, gymnázium pro tělesně postižené, střední odborná škola pro tělesně postižené),

e) mateřská škola logopedická, základní škola logopedická,

f) mateřská škola speciální, základní škola praktická, základní škola speciální, odborné učiliště, praktická škola,

g) základní škola pro žáky se specifickými poruchami učení, základní škola pro žáky se specifickými poruchami chování,

h) mateřská škola při zdravotnickém zařízení, základní škola při zdravotnickém zařízení, základní škola speciální při zdravotnickém zařízení.

§ 6

Individuální vzdělávací plán

(1) Individuální vzdělávací plán[7]) se stanoví v případě potřeby především pro individuálně integrovaného žáka, žáka s hlubokým mentálním postižením, případně také pro žáka skupinově integrovaného nebo pro žáka speciální školy.

(2) Individuální vzdělávací plán vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů speciálně pedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením, popřípadě doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře nebo dalšího odborníka, a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka.

(3) Individuální vzdělávací plán je součástí dokumentace žáka.

(4) Individuální vzdělávací plán obsahuje:

a) údaje o obsahu, rozsahu, průběhu a způsobu poskytování individuální speciálně pedagogické nebo psychologické péče žákovi včetně zdůvodnění,

---

[6]) § 7 odst. 3 školského zákona.

[7]) § 18 školského zákona.

b) údaje o cíli vzdělávání žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, včetně případného prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu konání závěrečných zkoušek, maturitních zkoušek nebo absolutoria,

c) vyjádření potřeby dalšího pedagogického pracovníka nebo další osoby podílející se na práci se žákem a její rozsah; u žáka střední školy se sluchovým postižením a studenta vyšší odborné školy se sluchovým postižením se uvede potřebnost nezbytných tlumočnických služeb a jejich rozsah[8]), případně další úprava organizace vzdělávání,

d) seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka nebo pro konání příslušných zkoušek,

e) jmenovité určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka,

f) návrh případného snížení počtu žáků ve třídě běžné školy, kde se žák vzdělává,

g) předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu[9]),

h) závěry speciálně pedagogických, popřípadě psychologických vyšetření.

(5) Individuální vzdělávací plán je vypracován zpravidla před nástupem žáka do školy, nejpozději však 1 měsíc po nástupu žáka do školy nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu celého školního roku podle potřeby.

(6) Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.

(7) Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka, který tuto skutečnost potvrdí svým podpisem.

(8) Školské poradenské zařízení sleduje a dvakrát ročně vyhodnocuje dodržování postupů a opatření stanovených v individuálním vzdělávacím plánu a poskytuje žákovi, škole i zákonnému zástupci žáka poradenskou podporu. V případě nedodržování stanovených opatření informuje o této skutečnosti ředitele školy.

(9) Ustanovení odstavců 6 a 7 se vztahují na změny v individuálním vzdělávacím plánu obdobně.

§ 7

Asistent pedagoga

(1) Hlavními činnostmi asistenta pedagoga[2]) jsou pomoc žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí, pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky, při spolupráci se zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází.

(2) Žádost o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga obsahuje název a sídlo právnické osoby, která vykonává činnost školy, počet žáků a tříd celkem, počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, dosažené vzdělání asistenta pedagoga, předpokládanou výši platu nebo mzdy, zdůvodnění potřeby zřízení funkce asistenta pedagoga, cíle, kterých chce ředitel školy zřízením této funkce ve škole dosáhnout, a náplň práce asistenta pedagoga.

§ 8

Organizace speciálního vzdělávání

(1) Forma a obsah speciálního vzdělávání žáka a míra podpůrných opatření se stanoví podle rozsahu speciálních vzdělávacích potřeb žáka.

(2) Speciální vzdělávání a podpůrná opatření doporučená školským poradenským zařízením zabezpečuje škola ve spolupráci se školským poradenským zařízením.

(3) Ve třídě mateřské školy samostatně zřízené pro děti se zdravotním postižením je rozsah výuky předmětů speciálně pedagogické péče nejvýše 3 hodiny denně.

(4) Žáci se zdravotním postižením, kteří se vzdělávají v základní škole nebo třídě základní školy samostatně určené pro tyto žáky, mohou mít na prvním stupni nejvýše 5 vyučovacích hodin v dopoledním vyučování a 5 vyučovacích hodin v odpoledním vyučování; na druhém stupni nejvýše 6 vyučovacích hodin v dopoledním vyučování a 6 vyučovacích hodin v odpoledním vyučování.

(5) Ve třídách, odděleních a studijních skupinách zřízených pro žáky se zdravotním postižením mohou být zařazeni žáci 2 i více ročníků.

---

[8]) § 8 odst. 3 zákona č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů.

[9]) Vyhláška č. 65/2005 Sb., kterou se stanoví členění krajských normativů, ukazatele rozhodné pro jejich stanovení, jednotky výkonu pro jednotlivé krajské normativy, vztah mezi ukazateli a jednotkami výkonu, ukazatele pro výpočet minimální úrovně krajských normativů a zásady pro zvýšení krajských normativů (vyhláška o krajských normativech).

(6) Ve třídách, odděleních a studijních skupinách určených pro žáky s těžkým zdravotním postižením mohou zabezpečovat výchovně vzdělávací činnost souběžně 3 pedagogičtí pracovníci, z nichž 1 je asistent pedagoga.

(7) Ve třídách, odděleních a studijních skupinách, ve kterých se vzdělává žák se zdravotním postižením, může se souhlasem ředitele školy a zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka působit osobní asistent, který není zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy.

(8) Ve vybraných předmětech se žáci se zdravotním postižením v rámci svých možností mohou vzdělávat společně s ostatními žáky školy a být zapojeni do všech činností školy v době mimo vyučování.

(9) Pro osoby s těžkým mentálním postižením, více vadami nebo autismem, které nezískaly základy vzdělání, může základní škola speciální organizovat kursy k jejich získání.

(10) Pro přípravu na vzdělávání dětí s těžkým mentálním postižením, více vadami nebo autismem lze zřídit přípravný stupeň základní školy speciální.

§ 9

Zařazování žáků se zdravotním postižením do speciálního vzdělávání

(1) Zařazení žáka se zdravotním postižením do některé formy speciálního vzdělávání podle § 3 provádí ředitel školy na základě doporučení školského poradenského zařízení a souhlasu zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka.

(2) Zařazení žáka se zdravotním postižením do některé formy speciálního vzdělávání podle § 3 může předcházet diagnostický pobyt tohoto žáka ve škole, do níž má být zařazen, a to v délce 2 až 6 měsíců.

(3) Dojde-li k významné změně speciálních vzdělávacích potřeb žáka se zdravotním postižením, zařazení tohoto žáka do režimu speciálního vzdělávání přezkoumá školské poradenské zařízení a případně navrhne úpravu tohoto režimu. V případě přeřazení do jiného vzdělávacího programu zařadí ředitel školy žáka do ročníku, který odpovídá dosaženým znalostem a dovednostem žáka.

(4) Pokud ředitel běžné školy nebo ředitel speciální školy nezařadí žáka se zdravotním postižením, který má povinnost plnit školní docházku, do některé z forem speciálního vzdělávání podle § 3, oznámí tuto skutečnost zákonnému zástupci žáka se zdravotním postižením, krajskému úřadu a obci, v níž má žák trvalý pobyt.

§ 10

Počty žáků

(1) Třída, oddělení a studijní skupina zřízená pro žáky se zdravotním postižením a třída ve škole při zdravotnickém zařízení má nejméně 6 a nejvíce 14 žáků s přihlédnutím k věku a speciálním vzdělávacím potřebám žáků. Třída, oddělení a studijní skupina zřízená pro žáky s těžkým zdravotním postižením má nejméně 4 a nejvíce 6 žáků.

(2) K doplnění počtu žáků ve třídě, oddělení a studijní skupině stanoveného v odstavci 1 mohou být na základě žádosti zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka zařazeni i žáci bez zdravotního postižení. Jejich počet nepřesáhne 25 % nejvyššího počtu žáků ve třídě, oddělení nebo studijní skupině podle odstavce 1.

(3) Ředitel školy může dělit třídy, oddělení a studijní skupiny na skupiny v souladu se školním vzdělávacím programem, pedagogickými, hygienickými, ekonomickými a prostorovými podmínkami[10]), požadavky na bezpečnost žáků a ochranu jejich zdraví a charakterem předmětu.

(4) Ve třídě běžné základní nebo střední školy, v oddělení běžné konzervatoře a ve studijní skupině běžné vyšší odborné školy lze s přihlédnutím k rozsahu speciálních vzdělávacích potřeb žáků individuálně integrovat nejvýše 5 žáků se zdravotním postižením.

(5) Při odborném výcviku ve střední škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením se skupiny naplňují do počtu stanoveného zvláštním právním předpisem[11]), v ostatních případech se skupina při praktickém vyučování naplňuje do počtu 6 žáků.

(6) Speciální škola a škola při zdravotnickém zařízení má nejméně 10 žáků.

§ 11

Péče o bezpečnost a zdraví žáků

(1) V jedné skupině žáků se zdravotním postižením při koupání a plaveckém výcviku neplavců se zdravotním postižením připadají na 1 pedagogického pracovníka nejvýše 4 žáci; vyžaduje-li to zdravotní stav žáka, je možné ve škole při zdravotnickém zařízení a s žáky s těžkým zdravotním postižením konat plavecký výcvik individuálně.

---

[10]) § 7 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.
Vyhláška č. 108/2001 Sb., kterou se stanoví hygienické požadavky na prostory škol, předškolních zařízení a některých školských zařízení.

[11]) Nařízení vlády č. 689/2004 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání.

(2) Lyžařský výcvik provádí 1 pedagogický pracovník s nejvýše 8 žáky se zdravotním postižením. U žáků slabozrakých a žáků s tělesným postižením připadá na 1 pedagogického pracovníka nejvýše 6 žáků, u žáků nevidomých na 1 pedagogického pracovníka připadá 1 žák.

(3) Přesahuje-li počet žáků při akci mimo místo, kde se uskutečňuje vzdělávání[12]), počet žáků stanovený na příslušnou třídu nebo skupinu, zabezpečí ředitel školy dozor další zletilé osoby, která je způsobilá k právním úkonům a je v pracovněprávním vztahu k právnické osobě, která vykonává činnost školy.

(4) Ředitel speciální školy může pro žáky se zdravotním postižením zajistit léčebně preventivní a rehabilitační péči.

ČÁST TŘETÍ

VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ MIMOŘÁDNĚ NADANÝCH

§ 12

(1) Mimořádně nadaným žákem se pro účely této vyhlášky rozumí jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech.

(2) Zjišťování mimořádného nadání žáka provádí školské poradenské zařízení.

(3) Pro mimořádně nadané žáky může ředitel školy vytvářet skupiny, ve kterých se vzdělávají žáci stejných nebo různých ročníků v některých předmětech.

§ 13

Individuální vzdělávací plán

(1) Vzdělávání mimořádně nadaných žáků se může uskutečňovat podle individuálního vzdělávacího plánu, který vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů psychologického vyšetření a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění vzdělávacích potřeb mimořádně nadaného žáka.

(2) Individuální vzdělávací plán je součástí dokumentace žáka.

(3) Individuální vzdělávací plán obsahuje:

a) závěry psychologických vyšetření, která blíže popisují oblast, typ a rozsah nadání a vzdělávací potřeby mimořádně nadaného žáka, případně vyjádření registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost,

b) údaje o způsobu poskytování individuální pedagogické nebo psychologické péče mimořádně nadanému žákovi,

c) vzdělávací model pro mimořádně nadaného žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu zkoušek,

d) seznam doporučených učebních pomůcek, učebnic a materiálů,

e) určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování péče o mimořádně nadaného žáka,

f) personální zajištění úprav a průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka,

g) určení pedagogického pracovníka školy pro sledování průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka a pro zajištění spolupráce se školským poradenským zařízením,

h) předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu[9]).

(4) Individuální vzdělávací plán je vypracován po nástupu mimořádně nadaného žáka do školy, nejpozději však do 3 měsíců po zjištění jeho mimořádného nadání. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu školního roku.

(5) Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.

(6) Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka, který tuto skutečnost potvrdí svým podpisem.

(7) Určený pedagogický pracovník školy sleduje průběh vzdělávání mimořádně nadaného žáka a poskytuje společně se školským poradenským zařízením podporu žákovi i jeho zákonným zástupcům.

§ 14

Přeřazení do vyššího ročníku

(1) Ředitel školy může přeřadit mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku na základě zkoušky před komisí, kterou jmenuje ředitel školy.

---

[12]) § 144 odst. 1 písm. g) školského zákona.

(2) Komise je nejméně tříčlenná a tvoří ji vždy:

a) předseda, kterým je zpravidla ředitel školy nebo jím pověřený učitel,

b) zkoušející učitel, jímž je vyučující předmětu dané vzdělávací oblasti, v prvním až pátém ročníku základního vzdělávání vyučující daného ročníku,

c) přísedící, kterým je učitel vyučující předmětu dané vzdělávací oblasti.

(3) Termín konání zkoušky stanoví ředitel školy v dohodě se zákonným zástupcem žáka nebo se zletilým žákem. Není-li možné žáka ze závažných důvodů ve stanoveném termínu přezkoušet, stanoví ředitel školy náhradní termín zkoušky.

(4) Žák může v 1 dni skládat jen 1 zkoušku.

(5) Ředitel školy stanoví obsah, formu a časové rozložení zkoušky s ohledem na věk žáka. Zkouška ověřuje vědomosti a dovednosti umožňující žákovi plynulý přechod do vyššího ročníku a je zaměřena na jednotlivý předmět nebo vzdělávací oblast.

(6) Výsledek zkoušky určí komise hlasováním. V případě rovnosti hlasů rozhodne hlas předsedy.

(7) O zkoušce se pořizuje protokol, který je součástí dokumentace žáka.

(8) Ředitel školy sdělí výsledek zkoušky prokazatelným způsobem zákonnému zástupci žáka nebo zletilému žákovi.

(9) Za neabsolvovaný ročník nebude žákovi vydáno vysvědčení. V následujících vysvědčeních se na zadní straně uvede, které ročníky žák neabsolvoval.

ČÁST ČTVRTÁ
SPOLEČNÁ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

§ 15

Pokud tato vyhláška nestanoví jinak, vztahují se na speciální vzdělávání žáků a vzdělávání žáků mimořádně nadaných obecné předpisy upravující oblast předškolního, základního, středního a vyššího odborného vzdělávání.

§ 16

(1) Pokud učební plány a učební osnovy vydané podle dosavadních právních předpisů a konkretizované školou neobsahují části nebo údaje, u kterých tato vyhláška stanovuje, aby byly stanoveny školním vzdělávacím programem, ředitel školy je doplní s platností od 1. září 2005.

(2) Podle § 10 se postupuje od 1. září 2005. Do té doby se postupuje podle dosavadních právních předpisů.

§ 17

Zrušuje se vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 127/1997 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách.

§ 18

Účinnost

Tato vyhláška nabývá účinnosti dnem jejího vyhlášení.

Ministryně:

JUDr. **Buzková** v. r.

PŘÍLOHA P III:

147

VYHLÁŠKA

ze dne 25. května 2011,

kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanoví podle § 7 odst. 3, § 19, § 23 odst. 3, § 26 odst. 4 a § 56 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění zákona č. 383/2005 Sb. a zákona č. 49/2009 Sb.:

Čl. I

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, se mění takto:

1. § 1 včetně poznámek pod čarou č. 1 a 2 zní:

„§ 1

(1) Vzdělávání dětí, žáků a studentů (dále jen „žák") se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen „speciální vzdělávání") a vzdělávání žáků mimořádně nadaných se uskutečňuje s využitím vyrovnávacích a podpůrných opatření.

(2) Vyrovnávacími opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním se pro účely této vyhlášky rozumí využívání pedagogických, popřípadě speciálně pedagogických metod a postupů, které odpovídají vzdělávacím potřebám žáků, poskytování individuální podpory v rámci výuky a přípravy na výuku, využívání poradenských služeb školy a školských poradenských zařízení, individuálního vzdělávacího plánu a služeb asistenta pedagoga[2]). Škola tato opatření poskytuje na základě pedagogického posouzení vzdělávacích potřeb žáka, průběhu a výsledků jeho vzdělávání, popřípadě ve spolupráci se školským poradenským zařízením.

(3) Podpůrnými opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb[1]), zajištění služeb asistenta pedagoga[2]), snížení počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka.

(4) Podpůrnými opatřeními při vzdělávání mimořádně nadaných žáků se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, didaktických materiálů, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující vzdělávací potřeby těchto žáků.

(5) Za žáky s těžkým zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky považují žáci s těžkým zrakovým postižením, s těžkým sluchovým postižením, s těžkým tělesným postižením, s těžkou poruchou dorozumívacích schopností, hluchoslepí, se souběžným postižením více vadami, s autismem, s těžkým tělesným nebo středně těžkým, těžkým či hlubokým mentálním postižením. Těmto žákům s ohledem na rozsah speciálních vzdělávacích potřeb náleží nejvyšší míra podpůrných opatření.

(6) Za žáka se sociálním znevýhodněním se pro účely poskytování vyrovnávacích opatření podle odstavce 2 považuje zejména žák z prostředí, kde se mu nedostává potřebné podpory k řádnému průběhu vzdělávání včetně spolupráce zákonných zástupců se školou, a žák znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.

---

[1]) Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.

[2]) § 2 odst. 2 písm. f) zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.
§ 16 odst. 9 školského zákona.".

2. V § 3 odstavec 4 zní:

„(4) Žák bez zdravotního postižení se nevzdělává podle vzdělávacího programu pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením.".

3. V § 3 se doplňuje odstavec 5, který zní:

„(5) Žák bez zdravotního postižení se výjimečně

a pouze po dobu nezbytně nutnou pro vyrovnání jeho znevýhodnění může vzdělávat ve škole, třídě či studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením, pokud

a) jde o žáka se zdravotním znevýhodněním, který při vzdělávání v běžné škole i při zohledňování individuálních vzdělávacích potřeb a uplatňování vyrovnávacích opatření podle § 1 odst. 2 celkově selhává, a pokud to vyžaduje jeho zájem; ustanovení § 9 odst. 1 platí obdobně. Nejméně jedenkrát za školní rok škola posoudí, zda důvody pro vzdělávání žáka podle věty první trvají; pokud tyto důvody pominuly, navrhne zákonnému zástupci žáka nebo zletilému žákovi návrat do původní nebo jiné běžné školy, třídy nebo studijní skupiny,

b) jde o žáka se sociálním znevýhodněním, který při vzdělávání v běžné škole i při zohledňování individuálních vzdělávacích potřeb a uplatňování vyrovnávacích opatření podle § 1 odst. 2 celkově dlouhodobě selhává, a pokud to vyžaduje jeho zájem; ustanovení § 9 odst. 1 platí obdobně. Žák se sociálním znevýhodněním může být do školy, třídy či studijní skupiny zařazen nejdéle na dobu 5 měsíců; po dobu, po kterou je žák takto zařazen, zůstává žákem původní školy.".

4. V § 6 odst. 4 se písmeno f) zrušuje.

Dosavadní písmena g) a h) se označují jako písmena f) a g).

5. V § 7 odstavec 1 zní:

„(1) Hlavními činnostmi asistenta pedagoga[2]) jsou:

a) pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky a zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází,

b) podpora žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí,

c) pomoc žákům při výuce a při přípravě na výuku,

d) nezbytná pomoc žákům s těžkým zdravotním postižením při sebeobsluze a pohybu během vyučování a při akcích pořádaných školou mimo místo, kde škola v souladu se zápisem do školského rejstříku uskutečňuje vzdělávání.".

6. V § 8 se na konci textu odstavce 5 doplňují slova „ , popřípadě i prvního a druhého stupně".

7. V § 8 odstavec 6 zní:

„(6) Ve třídách a studijních skupinách zřízených pro žáky s těžkým zdravotním postižením a ve třídách škol při psychiatrických léčebnách mohou zabezpečovat výchovně vzdělávací činnost souběžně 3 pedagogičtí pracovníci, z nichž alespoň 1 je asistent pedagoga.".

8. V § 8 se odstavec 10 zrušuje.

9. V § 9 odstavce 1 a 2 znějí:

„(1) Žáka lze zařadit do školy, třídy nebo studijní skupiny zřízené pro žáky se zdravotním postižením nebo převést do vzdělávacího programu upraveného pro žáky se zdravotním postižením jen:

a) na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení, jehož součástí je navržení konkrétních podpůrných opatření,

b) po projednání se zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem, včetně poskytnutí srozumitelného poučení podle přílohy k této vyhlášce; přiměřeného poučení se dostane také nezletilému žákovi,

c) s informovaným souhlasem uděleným zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem na formulář zpracovaný podle přílohy k této vyhlášce v případě základního vzdělávání.".

(2) Zařazení žáka podle odstavce 1 může předcházet diagnostický pobyt. Diagnostický pobyt trvá, jde-li o zařazení do formy vzdělávání podle § 3 odst. 1 písm. a) nebo b), 2 až 6 měsíců, a jde-li o zařazení do formy vzdělávání podle § 3 odst. 1 písm. c) nebo d), 1 až 3 měsíce. Po dobu diagnostického pobytu zůstává žák žákem původní školy. Ustanovení § 9 odst. 1 se použije obdobně. O průběhu diagnostického pobytu vydá školské poradenské zařízení zletilému žáku nebo zákonnému zástupci žáka zprávu a doporučení obsahující návrhy vzdělávání žáka. Zpráva a doporučení se vydávají nejpozději do 30 dnů ode dne ukončení diagnostického pobytu.".

10. V § 9 se odstavec 4 zrušuje.

11. V § 10 odstavec 2 zní:

„(2) Do třídy nebo studijní skupiny zřízené pro žáky se zdravotním postižením mohou být na základě žádosti zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka a písemného doporučení školského poradenského zařízení zařazeni i žáci s jiným typem zdravotního postižení nebo se zdravotním znevýhodněním. Jejich počet nepřesáhne 25 % nejvyššího počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině podle odstavce 1. Ustanovení § 3 odst. 4 a 5 a § 9 odst. 1 nejsou dotčena.".

12. V § 10 odst. 4 se za slova „třídě běžné" vkládá slovo „mateřské,".

13. Doplňuje se příloha, která zní:

„Příloha k vyhlášce č. 73/2005 Sb.

Minimální rozsah údajů a informací pro udělení informovaného souhlasu se zařazením žáka do některé z organizačních forem vzdělávání podle § 3 této vyhlášky a s převedením žáka do vzdělávacího programu pro žáky se zdravotním postižením (§ 49 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb.) v základním vzdělávání

Zákonný zástupce žáka nebo zletilý žák obdrží srozumitelné poučení především o:

a) právech a povinnostech žáků a zákonných zástupců žáků ve vztahu k plnění povinné školní docházky,
b) organizačních formách vzdělávání, jejich rozdílech a souvisejících organizačních změnách,
c) struktuře vzdělávacích programů *(RVP ZV, RVP ZV, část. D, kapitola 8, RVP ZV – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, RVP pro obor vzdělání základní škola speciální – díl I a II, školní vzdělávací program),*
d) rozdílech ve vzdělávacích programech a rozdílech ve výstupních klíčových kompetencích,
e) organizačních změnách, které v souvislosti s převodem do jiného vzdělávacího programu mohou nastat,
f) podpůrných nebo vyrovnávacích opatřeních, která mohou žákovi pomoci zvládat stávající vzdělávací program,
g) možnosti diagnostického pobytu podle § 9 odst. 2,
h) možnosti vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu,
i) možnostech dalšího vzdělávání a profesního uplatnění.

Poučení provedl/a (datum, jméno, funkce ve škole, podpis):

Prohlašuji, že jsem byl/a podrobně a srozumitelně informován/a o možnostech a důsledcích vzdělávání svého dítěte/svého vzdělávání podle vzdělávacího programu *(uvede se příslušný vzdělávací program)* a o možnostech a důsledcích jeho/svého vzdělávání ve zvolené organizační formě vzdělávání *(uvede se příslušná forma)* a že jsem informacím porozuměl/a. Před podpisem informovaného souhlasu jsem měl/a možnost klást otázky a dostatečně zvážit podané odpovědi. Rozumím všem sdělením a souhlasím s nimi. Na základě poskytnutých informací

s o u h l a s í m

se zařazením *(jméno a příjmení, datum narození žáka)* do zvolené formy vzdělávání a se vzděláváním podle výše uvedeného vzdělávacího programu.

Datum, jméno, podpis zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka:“.

Čl. II

Účinnost

Tato vyhláška nabývá účinnosti dnem 1. září 2011.

Ministr:

Mgr. **Dobeš** v. r.